

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livi Ab urbe condita libri

Livius, Titus

Berlin, 1881

Periochen und Fragmente

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-4506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-4506)

T. LIVI

AB URBE CONDITA LIBRORUM DEPERDITORUM PERIOCHAE ET FRAGMENTA.¹⁾

LIB. XI.

PERIOCHA LIB. XI. Cum Fabius Gurges consul male adversus Samnites pugnasset et senatus de removendo eo ab exercitu ageret, Fabius Maximus pater deprecatus hanc filii ignominiam eo maxime senatum movit, quod iturum se filio legatum pollicitus est idque
5 praestitit. eius consilii et opera filius consul adiutus caesis Samnitibus triumphavit; C. Pontium, imperatorem Samnitium, ductum in triumpho securi percussit. cum pestilentia civitas laboraret, missi legati, ut Aesculapi signum Romam ab Epidaurum transferrent, anguem, qui se in navem eorum contulerat, in quo
10 ipsum numen esse constabat, deportaverunt; eoque in insulam Tiberis egresso eodem loco aedes Aesculapio constituta est. L. Postumius consularis, quoniam, cum exercitui praeesset, opera militum in agro suo usus erat, damnatus est. pacem petentibus
15 Samnitibus foedus quarto renovatum est. Curius Dentatus consul Samnitibus caesis et Sabinis, qui rebellaverant, victis et in deditionem acceptis bis in eodem magistratu triumphavit. coloniae deductae sunt Castrum, Sena, Hadria. triumviri capitales tunc primum creati sunt. censu acto lustrum conditum est; censae sunt civium capita ducenta septuaginta duo milia. plebs
20 propter aes alienum post graves et longas seditiones ad ultimum secessit in Ianiculum, unde a Q. Hortensio dictatore deducta est; isque in ipso magistratu decessit. res praeterea contra Vulsinenses gestas continet, item adversus Lucanos, contra quos auxilium Thurinis ferre placuerat.

1) Mit * sind die nur nach Vermutung, nicht nach dem Zeugnis der Quellen, den betreffenden Büchern zugewiesenen Fragmente bezeichnet; unter den Excerpten des Cassiodor ist denjenigen, welche in den Periochae nicht erwähnte Thatsachen enthalten, ein † vorgesetzt. Hinter dem Text sind die Abweichungen von den neuesten Ausgaben, bei den Periochae von der Jahnschen Ausgabe (Lipsiae MDCCCLIII) verzeichnet.

LIB. XII.

PERIOCHA LIB. XII. Cum legati Romanorum a Gallis Senonibus interfecti essent, bello ob id Gallis indicto L. Caecilius praetor ab eis cum legionibus caesus est. cum a Tarentinis classis Romana direpta esset duumviro, qui praeerat classi, occiso, legati ad eos a senatu, ut de his iniuriis quererentur, missi pulsati sunt. 5 ob id bellum eis indictum est. Samnites defecerunt. adversus eos et Lucanos et Brittios et Etruscos aliquot proeliis a compluribus ducibus bene pugnatum est. Pyrrhus, Epirotarum rex, ut auxilium Tarentinis ferret, in Italiam venit. cum in praesidium Reginorum legio Campana cum praefecto Decio Vibellio missa 10 esset, occisis Reginis Regium occupavit.

*1) Livius: 'ni Pyrrhus unicus pugnandi artifex magisque in proelio quam bello bonus'. *Serv. ad Verg. Aen. I 456.*

LIB. XIII.

PERIOCHA LIB. XIII. Valerius Laevinus consul parum prospere adversus Pyrrhum pugnavit, elephantorum maxime inusitata facie territis militibus. post id proelium cum corpora Romanorum, qui in acie ceciderant, Pyrrhus inspiceret, omnia versa in hostem invenit. populabundus usque ad urbem Romanam processit. 5 C. Fabricius missus ad eum a senatu, ut de redimendis captivis ageret, frustra, ut patriam desereret, a rege temptatus est. captivi sine pretio remissi sunt. Cineas legatus a Pyrrho ad senatum missus petiit, ut componendae pacis causa rex in urbem recipere- 10 tur. de qua re cum ad frequentiore senatum referri placuisset, Ap. Claudius, qui propter valetudinem oculorum iam diu consiliis publicis se abstinuerat, venit in curiam et sententia sua tenuit, ut id Pyrrho negaretur. Cn. Domitius censor primus ex plebe lustrum condidit; censa sunt civium capita ducenta octoginta septem milia ducenta viginti duo. iterum adversus Pyrrhum 15 dubio eventu pugnatum est. cum Carthaginiensibus quarto foedus renovatum est. cum C. Fabricio consuli is, qui ad eum a Pyrrho transfugerat, polliceretur venenum se regi daturum, cum indicio ad regem remissus est. res praeterea contra Lucanos et Bruttios, Samnites et Etruscos prospere gestas continet. 20

2. *inusitata*] HJM. vermutet: *invisitata*. — 5. *Romanam*] nach den Hdschr.; vgl. Per. lib. VII; Jahn hat *Romam* geschrieben.

*2) Curribus falcatis usos esse maiores et Livius et Sallustius docent. *Serv. ad Verg. Aen. I 476.*

Vielleicht beziehen sich die Worte des Scholiasten auf Liv. 37, 41, 5; in diesem Falle wären sie aus der Fragmentsammlung zu entfernen.

3) Livius in XIII: 'privato nos tenuissemus'. *Priscian. inst. gramm.* XV 11, S. 1009, P. 2, S. 69, 5 Htz.

LIB. XIII.

PERIOCHA LIB. XIII. Pyrrhus in Siciliam traiecit. cum inter alia prodigia fulmine deiectum esset in Capitolio Iovis signum, caput eius per haruspices inventum est. Curius Dentatus cum dilectum haberet, eius, qui citatus non responderat, bona primus
5 vendidit; item Pyrrhum ex Sicilia in Italiam reversum vicit et Italia expulit. Fabricius censor P. Cornelium Rufinum consularem senatu movit, quod is decem argenti pondo facti haberet. lustro a censoribus condito censa sunt capita civium ducenta septuaginta unum milia ducenta triginta quattuor. cum Ptolemaeo,
10 Aegypti rege, societas iuncta est. Sextilia virgo Vestalis damnata incesti viva defossa est. coloniae deductae sunt Posidonia et Cosa. Carthaginensium classis auxilio Tarentinis venit, quo facto ab his foedus violatum est. res praeterea contra Lucanos et Bruttios et Samnites feliciter gestas et Pyrrhi regis mortem continet.

LIB. XV.

PERIOCHA LIB. XV. Victis Tarentinis pax et libertas data est. legio Campana, quae Regium occupaverat, obsessa deditione facta securi percussa est. cum legatos Apolloniatum ad senatum missos quidam iuvenes pulsassent, dediti sunt Apolloniatibus. Picentibus victis pax data est. coloniae deductae Ariminum in Piceno,
5 Beneventum in Samnio. tunc primum populus Romanus argento uti coepit. Umbri et Sallentini victi in deditionem accepti sunt. quaestorum numerus amplius est, ut essent octo.

LIB. XVI.

PERIOCHA LIB. XVI. Origo Carthaginensium et primordia urbis eorum referuntur. contra quos et Hieronem, regem Syracusanorum, auxilium Mamertinis ferendum senatus censuit, cum de ea re inter suadentes, ut id fieret, dissuadentesque contentio fuisset;
5 transgressisque tunc primum mare exercitibus Romanis adversus Hieronem saepius bene pugnatum. petenti pax data est. lustrum a censoribus conditum; censa sunt civium capita ducenta octoginta duo milia ducenta triginta quattuor. D. Iunius Brutus munus

gladiatorium in honorem defuncti patris primus edidit. colonia Aesernia deducta est. res praeterea contra Poenos et Vulsinius 10 prospere gestas continet.

*5) *exercitibus*] nach Wfsb.; Hdschr.: *equitibus*. — 7. *ducenta*] nach Herzog; Hdschr.: *trecenta*; Beloch vermutet außerdem *nonaginta* statt *octoginta* nach Eutrop.

*4) . . . nam Sichaeus Sicarbas dictus est; Belus, Didonis pater, Methres; Carthago a cartha, ut lectum est et in historia Poenorum et in Livio. *Serv. ad Verg. Aen.* I 343.

*5) Novae Carthaginis] Carthago enim est lingua Poenorum nova civitas, ut Livius docet. *Serv. ad Verg. Aen.* I 366.

*6) . . . nam Bitias classis Punicae fuit praefectus, ut docet Livius. *Serv. ad Verg. Aen.* I 738.

LIB. XVII.

PERIOCHA LIB. XVII. Cn. Cornelius consul a classe Punica circumventus et per fraudem, velut in conloquium evocatus, captus est. C. Duillius consul adversus classem Poenorum prospere pugnavit primusque omnium Romanorum ducum navalis victoriae duxit triumphum. ob quam causam ei perpetuus quo- 5 que honos habitus est, ut revertenti a cena tibicine canente funale praeferretur. L. Cornelius consul in Sardinia et Corsica contra Sardos et Corsos et Hannonem, Poenorum ducem, feliciter pugnavit. Atilius Calatinus consul, cum in locum a Poenis circumsessum temere exercitum duxisset, M. Calpurni tribuni mi- 10 litum virtute et opera evasit, qui cum trecentis militibus eruptione facta hostes in se converterat. Hannibal, dux Poenorum, victa classe, cui praefuerat, a militibus suis in crucem sublatus est. Atilius Regulus consul victis navali proelio Poenis in Africam traiecit. 15

7) 'Pridie nonas'; 'pridie idus' Livius ab urbe condita XVII. *Priscian. inst. gramm.* XIII 38, S. 992 P. 2, S. 44, 24 Htz.

LIB. XVIII.

PERIOCHA LIB. XVIII. Atilius Regulus in Africa serpentem portentosae magnitudinis cum magna clade militum occidit et, cum aliquot proeliis bene adversus Carthaginienses pugnasset, successorque ei a senatu prospere bellum gerenti non mitteretur, id ipsum per litteras ad senatum missas questus est, in quibus 5 inter causas petendi successoris erat, quod agellus eius a mer-

cennariis desertus esset. quaerente deinde fortuna, ut magnum
 10 utriusque casus exemplum in Regulo proderetur, arcessito a Carthaginiensibus Xanthippo, Lacedaemoniorum duce, victus proelio
 et captus est. res deinde a ducibus Romanis omnibus terra mari-
 que prospere gestas deformaverunt naufragia classium. Tib. Co-
 runcanius primus ex plebe pontifex maximus creatus est. P. Sem-
 pronius Sophus, *M. Valerius Maximus* censores, cum senatum
 15 legerent, sedecim senatu moverunt; lustrum condiderunt, quo
 censa sunt civium capita ducenta nonaginta septem milia septin-
 genta nonaginta septem. Regulus missus a Carthaginiensibus ad
 senatum, ut de pace et, si eam non posset impetrare, de commu-
 tandis captivis ageret, sed iure iurando adstrictus rediturum se
 Carthaginem, si commutari captivos non placuisset, utrumque
 20 negandi auctor senatui fuit et, cum fide custodita reversus esset,
 supplicio a Carthaginiensibus de eo sumpto periit.

6. *erat*] nach jüng. Hdschr. eingefügt. — 12. *P.*] nach Sigonius;
 Hdschr.: *M.* — 15. *nonaginta*] dafür vermutet Beloch: *quadraginta*.

8) 'Inberbi' autem dicuntur, non 'inberbes'..; T. Livius XVIII
 autem 'inberbis' vulgariter. *Charis. inst. gramm.* I, S. 74 *P.*
S. 95, 21 *K.*; *vgl. Anon. de orthogr. S.* 2788 *f. P.*; *Sched. vet.*
gramm. in Barth. Advers. XXXVII 14.

2. *vulgariter*] = *ex usu vulgari*; dafür Keil: *singulariter*.

*9) *Serpentis* . . a. T. Livio curiose pariter ac facunde re-
 latae fiat mentio. is enim ait in Africa apud Bagradam flumen
 10 *anguem* tantae magnitudinis fuisse, ut Atilii Reguli exercitum
 usu amnis prohiberet, multisque militibus ingenti ore correptis,
 5 conpluribus caudae voluminibus elisis cum telorum iactu perfo-
 rari nequiret, ad ultimum ballistarum tormentis undique petitam,
 silicum crebris et ponderosis verberibus procubuisse omnibusque
 et cohortibus et legionibus ipsa Carthagine visam terribiliorem
 atque etiam cruore suo gurgitibus inbutis corporisque iacentis
 10 pestifero adflatu vicina regione polluta Romana inde summovisse
 castra. adicit beluae corium centum et viginti pedum in urbem
 missum. *Val. Max.* I 8. ext. 19. *Vgl. HPeter, Hist. Rom. rel.*
S. 313, 8.

3. *anguem*] mit Luterbacher vor *tantae* eingefügt; Htz. setzt es
 nach *tantae* ein; Halm ergänzt *serpentem* aus dem Vorhergehenden;
 frühere Ausgaben haben dies vor *fuisse*.

LIB. XVIII.

PERIOCHA LIB. XVIII. Caecilius Metellus rebus adversus Poe-
 nos prospere gestis speciosum egit triumphum tredecim ducibus

hostium et centum viginti elephantis in eo ductis. Claudius Pulcher consul contra auspicia profectus iussit mergi pullos, qui cibari nolebant; infeliciter adversus Carthaginenses classe pugnavit et revocatus a senatu iussusque dictatorem dicere Claudium Gliciam dixit, sortis ultimae hominem, qui coactus abdicare se magistratu postea ludos praetextatus spectavit. A. Atilius Calatinus primus dictator extra Italiam exercitum duxit. commutatio captivorum cum Poenis facta est. coloniae deductae sunt Frege-
nae, in agro Sallentino Brundisium. lustrum a censoribus conditum est; censa sunt civium capita ducenta quadraginta unum milia ducenta duodecim. Claudia, soror P. Claudii, qui contemptis auspiciis male pugnaverat, a ludis revertens cum turba premeretur, dixit: 'utinam frater meus viveret et iterum classem duceret!' ob eam causam multa ei dicta est. duo praetores tunc primum creati sunt. Caecilius Metellus pontifex maximus A. Postumium consulem, quoniam idem et flamen Martialis erat, cum is ad bellum gerendum proficisci vellet, in urbe tenuit nec passus est a sacris recedere. rebus adversus Poenos a pluribus ducibus prospere gestis summam victoriae C. Lutatius consul victa ad Aegates insulas classe Poenorum imposuit. petentibus Carthaginensibus pax data est. cum templum Vestae arderet, Caecilius Metellus pontifex maximus ex incendio sacra rapuit. duae tribus adiectae sunt, Velina et Quirina.

11. *in agro*] nach den Hdschr.; Jahn: *et in agro*. — 12. *quadraginta*] dafür vermutet Beloch: *sexaginta*. — 15. *et*] eingefügt nach Mg.

*10) Tertii ludi (saeculares) fuerunt, Antiate Livioque auctoribus, P. Claudio Pulchro L. Iunio Pullo consulibus. *Censorin. de die nat.* 17, p. 47, 7 O. Jahn.

*11) Hinc iam optimum significatur augurium, quod pascebant; non Romani moris fuit et in comitiis agendis et in bellis gerendis pullaria captare auguria. unde est in Livio, quod, cum quidam cupidus belli gerendi a tribuno plebis arceretur, ne iret, pullos iussit adferri. qui cum missas non ederent fruges, irridens consul augurium ait 'vel bibant' et eos in Tiberim praecipitavit. inde navibus ad Africam tendens in mari cum omnibus, quos ducebat, extinctus est. *Serv. ad Verg. Aen.* VI 198.

LIB. XX.

PERIOCHA LIB. XX. Falisci cum rebellassent, sexto die perdomiti in deditionem venerunt. Spoletium colonia deducta est. adversus Ligures tunc primum exercitus promotus est. Sardi et

Corsi, cum rebellassent, subacti sunt. Tuccia virgo Vestalis incesti damnata est. bellum Illyrii propter unum ex legatis, qui ad eos missi erant, occisum indictum est, subactique in dediti-
 5 nem venerunt. praetorum numerus ampliatus est, ut essent quatuor. Galli Transalpini, qui in Italiam inruerant, caesi sunt. eo bello populum Romanum sui Latinique nominis octingenta armatorum habuisse *Fabius* dicit. exercitibus Romanis tunc primum trans Padum ductis Galli Insubres aliquot proeliis fusi in
 10 dediti- nem venerunt. M. Claudius Marcellus consul occiso Gallorum Insubrium duce Viridomaro opima spolia rettulit. Histri subacti sunt. item Illyrii, cum rebellassent, domiti in dediti-
 15 venerunt. lustrum a censoribus ter conditum est; primo lustro censa sunt civium capita ducenta septuaginta milia septingenta tredecim *. libertini in quattuor tribus redacti sunt, cum antea dispersi per omnes fuissent, Esquilinam, Palatinam, Suburanam, Collinam. C. Flaminius censor *viam Flaminiam* muniit et circum
 20 Flaminium extruxit. coloniae deductae sunt in agro de Gallis capto Placentia et Cremona.

9. *octingenta*] so der Naz. nach Mms. — 10. *Fabius*] eingefügt nach Pirogoff; HJM. vermutet *dicatur* statt *Fabius dicit*. — 13. *Viridomaro*] nach Sig.; Jahn: *Viridomaro*. — 15. *ter*] so oder *quater* ist zu schreiben nach Mms.; Naz. nach Mms.: *per*. — 16. *septuaginta*] so der Naz. nach Mms.

12) Livius libro vicesimo: 'P. Cloelius patricius primus adversus veterem morem intra septimum cognationis gradum duxit uxorem. ob hoc M. Rutilius plebeius sponsam sibi praeripi novo exemplo nuptiarum dicens seditionem populi concitavit, adeo ut
 5 patres territi in Capitolium perfugerent'. Vgl. Krüger und Mommsen in *Hermes* VIII 371 f.

13) * Capta Quirino] . . secundum legem Numae . . , qui praecepit prima opima spolia Iovi Feretrio debere suspendi, quod iam Romulus fecerat, secunda Marti, quod Cossus fecit, tertia Quirino, quod fecit Marcellus . . ; varie de hoc loco tractant
 5 commentatores, Numae legis immemores, cuius facit mentionem et Livius. *Serv. ad Verg. Aen.* VI 860.

* [† C. Manlius et Q. Valerius. his consulibus ludis Romanis primum tragoedia et comoedia a L. Livio ad scaenam data (a. u. c. 515; a. Chr. n. 239). *Cassiod. chron.*]

* [† M. Aemilius et M. Iunius. his consulibus Hamilcar, Hannibalis pater, in Hispania bellum Romanis parans occisus est. hic solitus dicere quattuor filios contra populum Romanum velut

catulos leoninos se educare (a. u. c. 524; a. Chr. n. 230). *Cassiod. chron.*]

* [L. Veturius et C. Lutatius. his consulibus via Flaminia munita et circus factus, qui Flaminius appellatur (a. u. c. 534; a. Chr. n. 220). *Cassiod. chron.*]

LIB. XI—XX.

14) Dic mihi: cum saepe numero in Romanis historiis legatur Livio auctore, saepissime in hac urbe exorta pestilentia infinita hominum milia deperiisse, atque eo frequenter ventum, ut vix esset, unde illis bellicosus temporibus exercitus potuisset adscribi, illo tempore deo tuo Februario minime litabatur? an etiam cultus hic omnino nihil proderat? illo tempore Lupercalia non celebrabantur? nec enim dicturus es haec sacra adhuc illo tempore non coepisse, quae ante Romulum ab Euandro in Italiam perhibentur illata. Lupercalia autem propter quid instituta sunt, quantum ad ipsius superstitionis commenta respectant, Livius secunda decade loquitur nec propter morbos inhibendos instituta commemorat, sed propter sterilitatem, ut ei videtur, mulierum, quae tunc acciderat, exsolvendam. *Gelasii papae epist. adv. Androm. in Baronii annal. eccles. ad a. CCCXCVI num. XXXV.*

LIB. XXXXVI.

PERIOCHA LIB. XXXXVI. Eumenes rex Romam venit, qui Macedonico bello medium egerat. ne aut hostis iudicatus videretur, si exclusus esset, aut liberatus crimine, si admitteretur, in commune lex lata est, ne cui regi Romam venire liceret. Claudius Marcellus consul Alpinos Gallos, C. Sulpicius Gallus consul Ligures subegit. legati Prusiae regis questi sunt de Eumene, quod fines suos popularetur, dixeruntque eum conspirasse cum Antiocho adversus populum Romanum. societas cum Rhodiis deprecantibus iuncta est. lustrum a censoribus conditum est; censa sunt civium capita trecenta triginta septem milia viginti duo. princeps senatus M. Aemilius Lepidus. Ptolemaeus, Aegypti rex, pulsus regno a minore fratre, missis ad eum legatis restitutus est. Ariarathe, Cappadociae rege, mortuo filius eius Ariarathes regnum accepit et amicitiam cum populo Romano per legatos renovavit. res praeterea adversus Ligures et Corsos et Lusitanos vario eventu gestas et motus Syriae mortuo Antiocho, qui filium Antiochum puerum admodum reliquerat, continet. hunc Antiochum puerum cum Lysia tutore Demetrius, Seleuci filius, qui Romae obses fuerat, clam, quia non dimittebatur, a Roma pro-

- 20 *fugus* interemit, et ipse in regnum receptus. L. Aemilius Paulus, qui Persen vicerat, mortuus. cuius tanta abstinentia fuit, ut, cum ex Hispania et ex Macedonia immensas opes rettulisset, vix ex auctione eius redactum sit, unde uxori eius dos solveretur. Pomptinae paludes a Cornelio Cethego consule, cui ea provincia evenerat, siccatae, agerque ex iis factus.

19. *profugus*] eingefügt nach Mg.; Wfl. vermutet, daß 15—25 (*res praeterea . . iis factus*) nicht vom Verf. der Periochae herrührt.

LIB. XXXVII.

- PERIOCHA LIB. XXXVII. Cn. Tremellio praetori multa dicta est, quod cum M. Aemilio Lepido pontifice maximo iniuriose contenderat, sacrorumque quam magistratum ius potentius fuit. lex de ambitu lata. lustrum a censoribus conditum est; censa sunt civium capita trecenta viginti octo milia trecenta sedecim. princeps *senatus sextum* Aemilius Lepidus. inter Ptolemaeos fratres, qui dissidebant, foedus ictum, ut alter in Aegypto, alter Cyrenis regnaret. Ariarathes, Cappadociae rex, consilio Demetri, Syriae regis, et viribus pulsus regno a senatu restitutus est. 10 missi a senatu, qui inter Masinissam et Carthaginienses de agro iudicaret. C. Marcius consul adversus Dalmatas primum parum prospere, postea feliciter pugnavit, cum quibus bello configendi causa fuit, quod Illyrios, socios populi Romani, vastaverant; eandemque gentem Cornelius Nasica consul domuit. Q. Opimius 15 consul Transalpinos Ligures, qui Massiliensium oppida Antipolim et Nicaeam vastabant, subegit. praeterea res in Hispania a compluribus parum prospere gestas continet. consules anno quingentesimo nonagesimo octavo ab urbe condita magistratum *kal. Ian.* inire coeperunt. mutandi comitia causa fuit, quod Hispani 20 rebellabant. legati ad disceptandum inter Carthaginienses et Masinissam missi nuntiaverunt vim navalis materiae se Carthagine deprehendisse. aliquot praetores a provinciis avaritiae nomine accusati damnati sunt.

7. *in*] nach der ed. princ. eingefügt. — 18. *kal. Ian.*] ergänzt nach Drak. — 16—23 (*praeterea . . damnati sunt*) hält Wfl. für unecht.

- * [† M. Aemilius et C. Popillius. his consulibus metalla in Macedonia instituta (a. u. c. 596; a. Chr. n. 158). *Cassiod. chron.*]

* [Q. Fulvius et T. Annius. hi primi consules kalendis Ianuariis magistratum inierunt propter subitum Celtiberiae bellum (a. u. c. 601; a. Chr. n. 153). *Cassiod. chron.*]

LIB. XXXVIII.

PERIOCHA LIB. XXXVIII. Lustrum a censoribus conditum est; censa sunt civium capita trecenta viginti quattuor milia. semina tertii belli Punici referuntur. cum in finibus Carthaginiensium ingens Numidarum exercitus duce Arcobarzane, Syphacis nepote, diceretur esse, M. Porcius Cato suasit, ut Carthaginiensibus, qui exercitum specie contra Masinissam, re contra Romanos accitum in finibus haberent, bellum indiceretur. contra dicente P. Cornelio Nasica placuit legatos mitti Carthaginem, qui specularentur, quid ageretur. castigato senatu Carthaginiensium, quod contra foedus et exercitum et navales materias haberent, pacem inter eos et Masinissam facere voluerunt Masinissa agro, de quo lis erat, cedente; sed Gisgo, Hamilcaris filius, homo seditiosus, qui tum in magistratu erat, cum senatus pariturum se iudicio legatis dixisset, ita concitavit *populum* bellum adversus Romanos suadendo, ut legatos, quo minus violarentur, fuga explicuerit. id nuntiantes infestum iam senatum Carthaginiensibus infestiores fecerunt. M. Porcius Cato funus filii in praetura mortui tenuissimo, ut potuit — nam pauper erat — sumptu fecit. Andriscus, qui se Persei filium, regis quondam Macedoniae, ingenti adseveratione mentiretur, Romam missus. M. Aemilius Lepidus, [qui] princeps senatus sextis iam censoribus lectus, antequam expiraret, praecepit filiis, lecto se strato [sine] linteis, sine purpura efferrent, in relicum funus ne plus quam aeris decies consumerent: imaginum specie, non sumptibus nobilitari magnorum virorum funera solere. de veneficiis quaesitum. Publicia et Licinia, nobiles feminae, quae viros suos consulares necasse insimulabantur, cognita causa, cum praetori praedes vades dedissent, cognatorum decreto necatae sunt. Gulussa, Masinissae filius, nuntiavit Carthagine dilectus agi, classem comparari et haud dubie bellum strui. cum Cato suaderet, ut eis bellum indiceretur, P. Cornelio Nasica dicente nihil temere faciundum, placuit decem legatos mitti exploratum. L. Licinius Lucullus A. Postumius Albinus consules, cum dilectum severe agerent nec quemquam gratia dimitterent, ab tribunis plebis, qui pro amicis suis vacationem impetrare non poterant, in carcerem coniecti sunt. Hispaniense bellum parum prospere aliquotiens gestum ita confudisset civitatem Romanam, ut ne ei quidem invenirentur, qui aut tribunatum exciperent aut legati ire vellent, P. Cornelius Aemilianus processit et excepturum se militiae genus, quodcumque imperatum esset, professus est; quo exemplo omnes ad studium militandi concitavit. Lucullus consul, cum Claudius Mar-

- cellus, cui successerat, pacasse omnes Celtiberiae populos videretur, Vaccaeos et Cantabros et alias incognitas adhuc gentes in Hispania subegit. ibi P. Cornelius [Africanus] Scipio Aemilianus,
- 45 L. [Corneli] Pauli filius, Africani nepos, sed adoptivus, provocatorem barbarum tribunus militum occidit et in expugnatione Intercatiae urbis maius etiamnum periculum adiit; nam murum primus transcendit. Ser. Sulpicius Galba praetor male adversus Lusitanos pugnavit. cum legati ex Africa cum oratoribus Carthaginiensium et Gulussa, Masinissae filio, redissent dicerentque et
- 50 exercitum se et classem Carthagine deprehendisse, perrogari sententias placuit. Catone et aliis principibus senatus suadentibus, ut in Africam confestim transportaretur exercitus, quoniam P. Cornelius Nasica dicebat nondum sibi iustam causam belli
- 55 videri, placuit, ut bello abstinerent, si Carthaginienses classem exussissent et exercitum dimisissent; si minus, proximi consules de bello Punico referrent. cum locatum a censoribus theatrum exstrueretur, P. Cornelio Nasica auctore tamquam inutile et nociturum publicis moribus ex senatus consulto destructum est,
- 60 populusque aliquamdiu stans ludos spectavit. Carthaginienses, cum adversus foedus bellum Masinissae intulissent, victi ab eo annos habente duos et nonaginta et sine pulpamine mandere [et si gustaret] panem tantum solito, insuper Romanum bellum meruerunt.

6. *re*] nach Htz.; Jahn: *re uera*; Hdschr.: *regem*. — 14. *populum*] vor *bellum* eingefügt nach Htz.; Jahn setzte es vor *concitavit*. — 20. [*qui*] mit Gr. getilgt; die ed. pr. hat *erat* vor *lectus* eingefügt. — 22. [*sine*] getilgt nach Perizonius. — 23. *decies*] nach den jüngeren Hdschr.; Naz.: *decus*. — 25. *Publicia*] nach Sig.; vgl. Val. Max. 6. 3. 8; Naz.: *Publicia*. — 47. *etiamnum*] nach Mg.; Naz.: *etiannum*; Jahn: *etiam*. — 54. *P.*] eingefügt nach Drak.

LIB. XXXVIII.

- PERIOCHA LIB. XXXVIII. Tertii Punici belli initium altero et sescentesimo ab urbe condita anno intra quintum annum, quam erat coeptum, consummati. inter M. Porcium Catonem et Scipionem Nasicam, quorum alter sapientissimus vir in civitate
- 5 habebatur, alter optimus vir etiam a senatu iudicatus erat, diversis certatum sententiis est Catone suadente bellum et ut tolleretur delereturque Carthago, Nasica dissuadente. placuit tamen, quod contra foedus naves haberent, quod exercitum extra fines
- 10 intulissent, quod socio populi Romani et amico Masinissae arma

erat, in oppidum non recepissent, bellum eis indici. priusquam ullae copiae in naves inponerentur, Uticenses legati Romam venerunt se suaeque omnia dedentes. ea legatio velut omen grata patribus, acerba Carthaginiensibus fuit. Iudi patri Diti ad Tarentum ex praecepto librorum facti, qui *ante* annum centesimum primo Punico bello, quingentesimo et altero anno ab urbe condita facti erant. legati triginta Romam venerunt, per quos se Carthaginienses dedebant. Catonis sententia evicit, ut in decreto perstaretur et ut consules quam primum ad bellum proficiscerentur. qui ubi in Africam transierunt, acceptis, quos imperaverant, trecentis obsidibus et armis omnibus instrumentisque belli, si qua Carthagine erant, cum ex auctoritate patrum iuberent, ut in alium locum, dum a mari decem milia passuum ne minus remotum, oppidum transferrent, indignitate rei ad bellandum Carthaginienses compulerunt. obsideri oppugnarique coepta est Carthago a L. Marcio M'. Manilio consulibus. in qua oppugnatione cum neglectos ab una parte muros duo tribuni temere cum cohortibus suis inrupissent et ab oppidanis graviter caederentur, a Scipione † Orfitiano expliciti sunt, per quem et castellum Romanorum, quod nocte expugnabant, paucis equitibus iuvantibus liberatum est; castrorumque, quae Carthaginienses omnibus copiis ab urbe pariter egressi oppugnabant, liberatorum is ipse praecipuam gloriam tulit. praeterea cum ab inrita oppugnatione Carthaginis consul — alter enim Romam ad comitia ierat — exercitum duceret adversus Hasdrubalem, qui cum ampla manu saltum inicum insederat, suasit primo consuli, ne tam inico loco confligeret. victus deinde conplurium, qui et prudentiae et virtuti eius invidebant, sententiis et ipse saltum ingressus est. cum, sicut praedixerat, fusus fugatusque esset Romanus exercitus et duae cohortes ab hoste obsiderentur, cum paucis equitum turmis in saltum reversus liberavit eas et incolumes reduxit. quam virtutem eius et Cato, vir promptioris ad vituperandum linguae, in senatu sic prosecutus est, ut diceret reliquos, qui in Africa militarent, umbras volitare, Scipionem vigere, et populus Romanus eo favore complexus, ut comitiis plurimae eum tribus consulem scriberent, cum hoc per aetatem non liceret. cum L. Scribonius tribunus plebis rogationem promulgasset, ut Lusitani, qui in fidem populo Romano dediti ab Ser. Galba in Galliam venissent, in libertatem restituerentur, M. Cato acerrime suasit. extat oratio ea in annalibus ipsius inclusa. Q. Fulvius Nobilior ei, saepe ab eo in senatu laceratus, respondit pro Galba; ipse quoque Galba, cum se damnari videret, complexus duos

filios praetextatos et Sulpici Galli filium, cuius tutor erat, ita miserabiliter pro se locutus est, ut rogatio antiquaretur. extant
 55 tres orationes eius, duae adversus Libonem tribunum plebis rogationemque eius habitae de Lusitanis, una contra L. Cornelium Cethegum, in qua Lusitanos prope se castra habentis caesos fatetur, quod compertum habuerit, equo atque homine suo ritu immolatis per speciem pacis adoriri exercitum suum in animo
 60 habuisse. Andriscus quidam, ultimae sortis homo, Persei regis se filium ferens et mutato nomine Philippus vocatus, cum ab urbe Roma — eo illum Demetrius, Syriae rex, ob hoc ipsum mendacium miserat — clam profugisset, multis ad falsam eius fabulam velut ad veram coeuntibus, contracto exercitu totam
 65 Macedoniam aut voluntate incolentium aut armis occupavit. [fabulam autem talem finxerat: ex paelice se et Perseo rege ortum, traditum educandum Cretensi cuidam esse, ut in belli casus, quod ille cum Romanis gereret, aliquod velut semen stirpis regiae extaret. Adramyti se educatum usque ad duodecimum aetatis annum, patrem eum esse credentem, a quo educaretur, ignarum generis fuisse sui. adfecto deinde eo, cum prope ad ultimum finem vitae esset, detectam ibi tandem originem suam falsaeque matri libellum datum signo Persei regis signatum, quem sibi traderet, cum ad puberem aetatem venisset, obtestationesque ultimas
 75 adiectas, ut res in occulto ad id tempus servaretur. pubescenti libellum traditum, in quo relictis sibi duo thesauri a patre dicerentur. tum scienti mulierem sese subditum esse, veram stirpem ignorantem edidisse genus atque obtestatam, ut, priusquam manaret ad Eumenen res Perseo inimicum, excederet eis locis, ne interficeretur. eo se exterritum, simul sperantem aliquod a Demetrio auxilium, in Syriam se contulisse atque ibi primum, quis esset, palam expromere ausum.]

18. *evicit*] nach Mg.; Naz.: *devicit*. — 24. *transferrent*] nach Gr.; Naz.: *facerent*. — 50. *oratio ea*] nach Htz.; Handschriften: *oratio et*. — 62. *eo illum*] nach Wfsb.; Naz.: *eo illum*; Jahn mit den jüngeren Handschriften: *quo illum*. — 65—82 (*fabulam autem . . ausum*) ist als unecht nach Jahn und Wfl. eingeklammert. — 66. *paelice*] mit Naz.; Jahn mit den jüngeren Hdschr.: *pellice*. — 72. *ibi*] nach Perizonius; Naz.: *sibi*.

*15) De quattorum ludorum (saecularium) anno triplex opinio est. Antias enim et Varro et Livius relatos esse prodiderunt L. Marcio Censorino M. Manilio consulibus, post Romam conditam anno sescentesimo quinto. *Censorin. de die nat.* 17, S. 48, 2 O. Jahn.

LIB. L.

PERIOCHA LIB. L. Thessalia, cum et illam invadere armis atque occupare Pseudophilippus vellet, per legatos Romanorum auxiliis Achaeorum defensa est. Prusias, rex Bithyniae, omnium humillimorumque vitiorum, a Nicomede filio adiuvante Attalo, rege Pergami, occisus habebat alterum filium, qui pro superiore 5 ordine dentium enatum habuisse unum os continens dicitur. cum tres legati ad pacem inter Nicomedem et Prusiam faciendam ab Romanis missi essent, cum unus ex iis caput multis cicatricibus sparsum haberet, alter pedibus aeger esset, tertius ingenio socors haberetur, dixit Cato eam [in] legationem nec caput nec pedes 10 nec cor habere. in Syria, quae eo tempore stirpe generis parem regi Macedonum, inertia socordiaque similem Prusiae regem habebat, iacente eo in ganea et lustris Ammonius regnabat, per quem et amici omnes regis et Laodice regina et Antigonus, Demetri filius, occisi sunt. Masinissa, Numidiae rex, maior nona 15 ginta annis decessit, vir insignis. inter cetera iuvenalia opera, quae ad ultimum edidit, adeo etiam Veneris usu in senecta vixit, ut post sextum et octogesimum annum filium genuerit. inter tres liberos eius maximos natu Micipsam, Gulussam, Mastanabalem, qui etiam Graecis litteris eruditus erat, P. Scipio Aemilianus, 20 cum commune eis regnum pater reliquisset et dividere eos arbitro Scipione iussisset, partes administrandi regni divisit. item Phameae Himilconi, praefecto equitum Carthaginiensium, viro forti et cuius praecipua opera Poeni utebantur, persuasit, ut ad Romanos cum equitatu suo transiret. ex tribus legatis, qui ad 25 Masinissam missi erant, M. Claudius Marcellus coorta tempestate fluctibus obrutus est. Carthaginienses Hasdrubalem, Masinissae nepotem, quem praetorem habebant, hominem proditionis suspectum, in curia interemerunt; quae suspicio inde manavit, quod propinquus esset Gulussae, Romanos auxilio iuvantis. 30 P. Scipio Aemilianus, cum aedilitatem peteret, consul a populo dictus. quoniam per annos consuli fieri non licebat, cum magno certamine suffragantibus plebeis et repugnantibus ei aliquandiu patribus, legibus solutus et consul creatus est. M. Manilius aliquot urbes circumpositas Carthagini expugnavit. Pseudophilippus in 35 Macedonia caeso cum exercitu P. Iuventio praetore ab Q. Caecilio victus captusque est et recepta Macedonia.

7. legati . . ab Romanis missi essent] nach Gr.; Hdschr.: legatos . . ad Romanos missi essent. — 8. ex iis] Hdschr.: ex his. — 9. sparsum] nach jüngerem Hdschr.; vgl. Liv. 41, 21, 13; Naz.: sarsum; Jahn: sartum. — 10. eam [in]: nach ed. pr.; Hdschr.: eam in. — 17. Veneris

usu] nach MSeiffert und ASchaefer; Hdshr.: *uersus*; dafür Halm: *Venere usus*; Britzelmayr: *viribus* oder *nervis*; Freudenberg: *Venere usque (in senectam)*. — 19. *maximos*] nach ed. Mogunt.; Hdshr.: *maximus*. — *Micipsam* . .] nach ed. v.; Hdshr.: *micipsa gulusa manastabal*. — 29. *in curia* . .] vgl. Comm. Bern. ad Luc. Phars. VIII 287. — 30. *Romanos auxilio*] nach Drak.; Hdshr.: *romanorum auxilia*. — 34. *est*] eingefügt nach ed. pr.

LIB. LI.

PERIOCHA LIB. LI. Carthago, in circuitum viginta tria milia [passus] patens, magno labore obsessa et per partes capta est, primum a Mancino legato, deinde a Scipione consule, cui extra sortem provincia Africa data erat. Carthaginieneses portu novo, quia vetus
 5 a Scipione erat obstructus, facto et contracta clam exierunt tempore ampla classe infeliciter navali proelio pugnauerunt. Hasdrubalis quoque, ducis eorum, castra ad Nepherim oppidum loco difficili sita cum exercitu deleta sunt a Scipione, qui tandem
 10 urbem expugnavit septingentesimo anno, quam erat condita. spoliis maior pars Siculis, quibus ablata erant, reddita. ultimo urbis excidio cum se Hasdrubal Scipioni dedisset, uxor eius, quae paucis ante diebus de marito impetrare non potuerat, ut ad victorem transfugerent, in medium se flagrantis urbis incendium cum duobus liberis ex arce praecipitavit. Scipio exemplo patris
 15 sui Aemili Pauli, qui Macedoniam vicerat, ludos fecit transfugasque ac fugitivos bestiis obiecit. belli Achaici semina referuntur haec, quod legati Romani ab Achaeis pulsati sint Corinthi, missi, ut eas civitates, quae sub ditione Philippi fuerant, ab Achaico concilio secernerent.

2. [passus] getilgt von HJM.; vgl. 10, 2, 9; 24, 3, 3; Crev. verm. passuum. — 17. *Achaeis*] nach Gr.; Hdshr.: *achaicis*. — 19. *concilio*] nach ed. v.; Hdshr.: *consilio*.

LIB. LII.

PERIOCHA LIB. LII. Cum Achaeis, qui in auxilio Boeotos et Chalcidenses habebant, Q. Caecilius Metellus ad Thermopylas bello conflixit; quibus victis dux eorum Critolaus mortem sibi veneno conscivit. in cuius locum Diaeus, Achaiei motus primus
 5 auctor, ab Achaeis dux creatus ad Isthmon a L. Mummius consule victus est; qui omni Achaia in deditionem accepta Corinthon ex senatus consulto diruit, quia ibi legati Romani violati erant. Thebae quoque et Chalcis, quae auxilio fuerant, dirutae. ipse L. Mummius abstinentissimum virum egit, nec quicquam ex eis
 10 opibus ornamentisque, quae praedives Corinthos habuit, in domum eius pervenit. Q. Caecilius Metellus de Andrisco triumphavit.

vit, P. Cornelius [Africanus] Scipio Aemilianus de Carthagine et Hasdrubale. Viriatus in Hispania primum ex pastore venator, ex venatore latro, mox iusti quoque exercitus dux factus totam Lusitaniam occupavit, M. Vetilium praetorem fuso eius exercitu 15 cepit, post quem C. Plautius praetor nihilo felicius rem gessit; tantumque terrorem is hostis intulit, ut adversus eum consulari opus esset et duce et exercitu. praeterea motus Syriae et bella inter reges gesta referuntur. Alexander, homo ignotus et incertae stirpis, occiso, sicut ante dictum est, Demetrio rege in Syria 20 regnabat. hunc Demetrius, Demetri filius, qui a patre quondam ob incertos belli casus ablegatus Gnidon fuerat, contempta sordidia inertiaeque eius, adiuvante Ptolemaeo, Aegypti rege, cuius filiam Cleopatram in matrimonium acceperat, bello interemit. Ptolemaeus graviter in caput vulneratus inter curationem, dum 25 ossa medici terebrare conantur, expiravit, atque in locum eius frater minor Ptolemaeus, qui Cyrenis regnabat, successit. Demetrius ob crudelitatem, quam in suos per tormenta exercebat, ab Diodoto quodam, uno ex subiectis, qui Alexandri filio bimulo admodum regnum adserebat, bello superatus Seleuceam confugit. 30 L. Mummius de Achaeis triumphavit; signa aerea marmoreaque et tabulas pictas in triumpho tulit.

1. in auxilio] mit den Hdschr.; Jahn: *auxilio*. — 15. *Vetilium*] nach den jüngeren Hschr.; Naz.: *Vatilius*. — 18—22. (*praeterea... in triumpho tulit*) erklärt Wfl. für einen unechten Zusatz.

LIB. LIII.

PERIOCHA LIB. LIII. Ap. Claudius consul Salassos, gentem Alpinam, domuit. alter Pseudophilippus in Macedonia a L. Tremellio quaestore cum exercitu caesus est. Q. Caecilius Metellus proconsul Celtiberos cecidit, et a Q. Fabio proconsole magna pars Lusitaniae expugnatis aliquot urbibus recepta est. C. Acilius 5 senator Graece res Romanas scribit.

5. C.] eingefügt nach Mg.

LIB. LIIII.

PERIOCHA LIB. LIIII. Q. Pompeius consul in Hispania Terrestinos subegit. cum iisdem et Numantinis pacem ab infirmitate fecit. lustrum a censoribus conditum est; censa sunt civium capita trecenta viginti septem milia quadringenta quadraginta duo. cum Macedonum legati questum de D. Iunio Silano praetore venissent, quod acceptis pecuniis provinciam spoliasset, et 5 senatus de querellis eorum vellet cognoscere, T. Manlius Tor-

quatus, pater Silani, petiit impetravitque, ut sibi cognitio manderetur; et domi causa cognita filium condemnavit abdicavitque ac
 10 ne funeri quidem eius, cum suspensio vitam finisset, interfuit sedensque domi potestatem consultantibus ex instituto fecit. Q. Fabius proconsul rebus in Hispania prospere gestis labem imposuit pace cum Viriato aequis condicionibus facta. Viriatus a proditoribus consilio Servili Caepionis interfectus est et ab exercitu suo multum comploratus ac nobiliter sepultus; vir duxque
 15 magnus et per quattuordecim annos, quibus cum Romanis bellum gessit, frequentius superior.

LIB. LV.

PERIOCHA LIB. LV. P. Cornelio Nasica, cui cognomen Serapion fuit ab inidente Curiatio tribuno plebis inpositum, et D. Iunio Bruto consulibus dilectum habentibus in conspectu tironum res saluberrimi exempli facta est; nam C. Matienus accusatus est apud tribunos plebis, quod exercitum in Hispania deseruisset, damnatusque sub furca diu virgis caesus est et sestertio nummo venit. tribuni plebis, quia non impetrarant, ut sibi denos, quos vellent, milites eximere liceret, consules in carcerem duci iusserunt. Iunius Brutus consul in Hispania eis, qui sub
 10 Viriato militaverant, agros et oppidum dedit, quod vocatum est Valentia. M. Popilius a Numantinis, cum quibus pacem factam inritam fieri senatus censuerat, cum exercitu fusus fugatusque est. C. Hostilio Mancino consule sacrificante pulli ex cavea evolaverunt; conscendenti deinde navem, ut in Hispaniam proficisceretur, accidit vox 'mane, Mancine!' quae auspicia tristia fuisse eventum probatum est. et victus enim a Numantinis et castris exutus, cum spes nulla servandi exercitus esset, pacem cum eis fecit ignominiosam, quam ratam esse senatus vetuit. quadraginta milia Romanorum a Numantinorum milibus quattuor victa erant. D.
 20 Iunius Lusitaniam expugnationibus urbium usque ad Oceanum perdomuit et, cum flumen Oblivionem transire nollent, raptum signifero signum ipse transtulit et sic, ut transgrederentur, persuasit. Alexandri filius, rex Syriae, decem annos admodum habens, a Diodoto, qui Tryphon cognominabatur, tutore suo, per fraudem
 25 occisus est corruptis medicis, qui illum calculi dolore consumi ad populum mentiti, dum secant, occiderunt.

7. *impetrarant*] nach Halm; Naz.: *impetrarent*. — 15. *vox*] eingefügt nach den jüngeren Hdschr.; Britzelmayr ergänzt *ad aures vox* hinter *accidit*. — 16. *et victus*] nach Naz.; Jahn streicht *et* nach den jüngeren Hdschr.

LIB. LVI.

PERIOCHA LIB. LVI. D. Iunius Brutus in Hispania ulteriore feliciter adversus Gallaecos pugnavit. dissimili eventu M. Aemilius Lepidus proconsul adversus Vaccaeos rem gessit clademque similem Numantinae passus est. ad exsolvendum foederis Numantini religione populum Mancinus, cum huius rei auctor fuisset, 5 deditus Numantinis non est receptus. lustrum a censoribus conditum est; censa sunt civium capita trecenta decem septem milia nongenta triginta tria. Fulvius Flaccus consul Vardeos in Illyrico subegit. M. Cosconius praetor in Thracia cum Scordiscis prospere pugnavit. cum bellum Numantinum vitio ducum non 10 sine pudore publico duraret, delatus est ultro Scipioni Africano a senatu populoque Romano consulatus; quem cum illi capere ob legem, quae vetabat quemquam iterum consulem fieri, non liceret, sicut priori consulatu legibus solutus est. bellum servile in Sicilia ortum cum opprimi a praetoribus non potuisset, C. Fulvio consuli mandatum est. huius belli initium fuit Eunus servus, 15 natione Syrus, qui contracta agrestium servorum manu et solutis ergastulis iusti exercitus numerum implevit. Cleon quoque, alter servus, ad septuaginta milia servorum contraxit, et iunctis copiis adversus exercitum Romanum bellum saepe gesserunt. 20

16) Livius LVI ab urbe condita: 'Q. Pompeium morbum excusasse ferunt, ne, cum interesset deditio, animos Numantinorum irritaret'. *Priscian. inst. gramm.* XVIII 264, S. 1198 P. 2, S. 344, 5 Htz.

* [Ser. Fulvius et Q. Calpurnius. his consulibus Aemilianus Scipio ob Numantinum bellum, cum candidatus non esset, consul creatur (a. u. c. 619; a. Chr. n. 135). *Cassiod. chron.*]

LIB. LVII.

PERIOCHA LIB. LVII. Scipio Africanus Numantiam obsedit et corruptum licentia luxuriaque exercitum ad severissimam militiae disciplinam revocavit. omnia deliciarum instrumenta recidit, duo milia scortorum a castris eiecit, militem cotidie in opere habuit et triginta dierum frumentum ac septenos vallos ferre cobeat. 5 aegre propter onus incedenti dicebat: 'cum gladio te vallare scieris, vallum ferre desinito'; alii scutum parum habiliter ferenti, amplius eum scutum iusto ferre, neque id se reprehendere, quando melius scuto quam gladio uteretur. quem militem extra ordinem deprehendisset, si Romanus esset, vitibus, si extraneus, virgis cecidit. 10 iumenta omnia, ne exonerarent militem, vendidit. saepe adversus eruptiones hostium feliciter pugnavit. Vaccae obsessi

liberis coniugibusque trucidatis ipsi se interemerunt. Scipio
 amplissima munera missa sibi ab Antiocho, rege Syriae, cum
 15 celare aliis imperatoribus regum munera mos esset, pro tribunali
 [ea] accepturum se esse dixit omniaque ea quaestorem referre in
 publicas tabulas iussit: ex his se viris fortibus dona esse daturum.
 cum undique Numantiam obsidione clusisset et obsessos fame vi-
 deret urgeri, hostes, qui pabulatum exierant, vetuit occidi, quia
 20 diceret velocius eos absumpturos frumenti quod haberent, si
 plures fuissent.

4. a] HJM. vermutet e; Mg. streicht a nach Delrius. — 5. ac] nach ed. pr.;
 Hdschr.: ad. — 10. deprehendisset] nach Mg.; Naz.: depre. — 16. [ea]
 getilgt nach Fr. 2. — 17. his se .. esse] nach Halm; Naz.: his se .. se.

LIB. LVIII.

PERIOCHA LIB. LVIII. Tib. Sempronius Gracchus tribunus
 plebis, cum legem agrariam ferret adversus voluntatem senatus et
 equestris ordinis 'ne quis ex publico agro plus quam mille iugera
 possideret', in eum furorem exarsit, ut M. Octavio collegae cau-
 5 sam diversae partis defendenti potestatem lege lata abrogaret se-
 que et C. Gracchum fratrem et Ap. Claudium socerum triumviros
 ad dividendum agrum crearet. promulgavit et aliam legem agra-
 riam, qua sibi latius agrum patefaceret, ut idem triumviri iudica-
 rent, qua publicus ager, qua privatus esset. deinde, cum minus
 10 agri esset, quam quod dividi posset sine offensa etiam plebis,
 quoniam eos ad cupiditatem amplum modum sperandi incitaverat,
 legem se promulgaturum ostendit, ut eis, qui Sempronia lege
 agrum accipere deberent, pecunia, quae regis Attali fuisset, divi-
 deretur. heredem autem populum Romanum reliquerat Attalus,
 15 rex Pergami, Eumenis filius. tot indignitatibus commotus graviter
 senatus, ante omnis T. Annius consularis, qui, cum in senatu in
 Gracchum perorasset, raptus ab eo ad populum delatusque plebi
 rursus in eum pro rostris contionatus est. cum iterum tribunus
 plebis creari vellet Gracchus, auctore P. Cornelio Nasica in Ca-
 20 pitolio ab optimatibus occisus est, ictus primum fragmentis sub-
 sellii, et inter alios, qui in eadem seditione occisi erant, insepul-
 tus in flumen proiectus. res praeterea in Sicilia vario eventu ad-
 versus fugitivos gestas continet.

16. qui cum] nach ed. pr.; Hdschr. qui; Jahn: quia.

LIB. LVIII.

PERIOCHA LIB. LVIII. Numantini fame coacti ipsi se per vicem
 [tradentes] trucidaverunt, captam urbem Scipio Africanus delevit
 et de ea triumphavit quarto decimo anno post Carthaginem dele-

tam. P. Rupilius consul in Sicilia cum fugitivis debellavit. Ari- 5
 stonicus, Eumenis regis filius, Asiam occupavit, cum testamento
 Attali regis legata populo Romano libera esse deberet. adversus
 eum P. Licinius Crassus consul, cum idem pontifex maximus
 esset, quod numquam antea factum erat, extra Italiam profectus
 proelio victus et occisus est. M. Perperna consul victum Ariston-
 nicum in deditionem accepit. Q. Pompeius, Q. Metellus, tunc 10
 primum uterque ex plebe facti censores, lustrum condiderunt;
 censa sunt civium capita trecenta decem octo milia octingenta
 viginti tria praeter *pupillos*, *pupillas* et viduas. Q. Metellus cen-
 sor censuit, ut cogerentur omnes ducere uxores liberorum crean-
 dorum causa; extat oratio eius, quam Augustus Caesar, cum de 15
 maritandis ordinibus ageret, velut in haec tempora scriptam in
 senatu recitavit. C. Atinius Labeo tribunus plebis Q. Metellum
 censorem, a quo in senatu legendo praeteritus erat, de saxo dei-
 iussit; quod ne fieret, ceteri tribuni plebis auxilio fuerunt. cum
 Carbo tribunus plebis rogationem tulisset, ut eundem tribunum 20
 plebi, quotiens vellet, creare liceret, rogationem eius P. Africa-
 nus gravissima oratione dissuasit, in qua dixit Ti. Gracchum iure
 caesum videri. C. Gracchus contra suasit rogationem, sed Scipio
 tenuit. bella inter Antiochum Syriae et Phraaten Parthorum re-
 gem gesta nec magis quietae res Aegypti referuntur. Ptolemaeus, 25
 Euergetes cognominatus, ob nimiam crudelitatem suis invisus,
 incensa a populo regia clam Cyprum profugit, et cum sorori eius
 Cleopatrae, quam, filia eius virgine per vim compressa atque
 in matrimonium ducta, repudiaverat, regnum a populo datum es-
 set, infensus filium, quem ex illa habebat, in Cypro occidit caput- 30
 que eius et manus et pedes matri misit. seditiones a triumviris
 Fulvio Flacco et C. Graccho et C. Papirio Carbone agro dividendo
 creatis excitatae. cum P. Scipio Africanus eis adversaretur for-
 tisque ac validus pridie domum se recepisset, mortuus in cubi-
 culo inventus est. suspecta fuit, tamquam ei venenum dedisset, 35
 Sempronia uxor hinc maxime, quod soror esset Gracchorum, cum
 quibus simultas Africano fuerat; de morte tamen eius nulla quaes-
 tio acta. defuncto eo acrius seditiones triumvirales exarserunt.
 C. Sempronius consul adversus Iapydas primo male rem gessit,
 mox victoria cladem acceptam emendavit virtute D. Iuni Bruti, 40
 eius qui Lusitaniam subegerat.

13. *pupillos*] eingefügt in die La. des Naz. nach Mms. StR. 2², 353, 1.

LIB. LX.

PERIOCHA LIB. LX. L. Aurelius consul rebellantes Sardos
 subegit. M. Fulvius Flaccus primus Transalpinos Ligures do-

2 mult bello, missus in auxilium Massiliensium adversus Salluvios
 Gallos, qui fines Massiliensium populabantur. L. Opimius prae-
 5 tor Fregellanos, qui defecerant, in deditionem accepit, Fregellas
 diruit. pestilentia in Africa ab ingenti lucustarum multitudine
 et deinde necatarum strage fuisse traditur. lustrum a censoribus
 10 conditum est; censa sunt civium capita trecenta nonaginta quat-
 11 tuor milia septingenta viginti sex. C. Gracchus, Tiberi frater,
 12 tribunus plebis, eloquentior quam frater, perniciosas aliquot leges
 tulit, inter quas frumentariam, ut senis et triente frumentum
 plebi daretur; alteram legem agrariam, quam et frater eius tulerat;
 15 tertiam, qua equestrem ordinem tunc cum senatu consen-
 16 tientem corrumpere, ut sescenti ex equite in curiam sublege-
 17 rentur et, quia illis temporibus trecenti tantum senatores erant,
 sescenti equites trecentis senatoribus admiscerentur, id est, ut
 18 equester ordo bis tantum virium in senatu haberet. et continuato
 in alterum annum tribunatu legibus agrariis latis effecit, ut com-
 19 plures coloniae in Italia deducerentur et una in solo dirutae Car-
 20 thaginis, quo ipse triumvir creatus coloniam deduxit. praeterea
 res a Q. Metello consule adversus Baleares gestas continet, quos
 Graeci Gymnesios appellant, quia aetatem nudi exigunt; Baleares
 a teli missu appellati vel a Balio, Herculis comite ibi relicto,
 22 cum Hercules ad Geryonem navigaret. motus quoque Syriae re-
 23 feruntur, in quibus Cleopatra Demetrium, virum suum, et Seleu-
 24 cum filium, indignata, quod occiso patre eius a se iniussu suo
 diadema sumpsisset, interemit.

1. *rebellantes*] nach Pighius; Hdscr.: *bellantes*. — 11. *senis et*
 nach Wfsb.; Hdscr.: *senis et*; Mms.: *senis cum*; Mg.: *senis aeris et*.
 — 16—17 (*id est .. haberet*) ist Wfl. geneigt, für unecht zu halten. —
 20—24 (*praeterea .. navigaret*) erklärt Wfl. für unecht.

LIB. LXI.

PERIOCHA LIB. LXI. C. Sextius proconsul victa Salluviorum
 3 gente coloniam Aquas Sextias condidit, ob aquarum copiam ex
 caldis frigidisque fontibus atque a nomine suo ita appellatas. Cn.
 Domitius proconsul adversus Allobrogas ad oppidum Vindalium
 5 feliciter pugnavit. quibus bellum inferendi causa fuit, quod Tu-
 tomotulum, Salluviorum regem, fugientem recepissent et omni
 6 ope iuissent quodque Aeduorum agros, *sociorum* populi Romani,
 vastavissent. C. Gracchus seditioso tribunatu acto cum Aventi-
 num quoque armata multitudo occupasset, a L. Opimio consule
 10 ex senatus consulto vocato ad arma populo pulsus et occisus est
 et cum eo Fulvius Flaccus consularis, socius eiusdem furoris.
 Q. Fabius Maximus consul, Pauli nepos, adversus Allobrogas et

Bituitum, Arvernorum regem, feliciter pugnavit. ex Bituiti exercitu occisa milia centum viginti; ipse cum ad satisfaciendum senatui Romam profectus esset, Albam custodiendus datus est, quia 15
contra pacem videbatur, ut in Galliam remitteretur. decretum quoque est, ut Congonnetiacus, filius eius, comprehensus Romam mitteretur. Allobroges in deditionem accepti. L. Opimius accusatus apud populum a Q. Decio tribuno plebis, quod indemnatos cives in carcerem coniecisset, absolutus est. 20

2. *ex*] Hdscr.: *et*; Jahn: *e*. — 7. *sociorum*] eingefügt nach jüngeren Hdscr. — 18. *accepti*] nach ed. pr.; Hdscr.: *recepti*.

* [Cn. Domitius et C. Fannius. his consulibus C. Sextius oppidum aedificavit, in quo aquae Sextiae, in Galliis (a. u. c. 632; a. Chr. n. 122). *Cassiod. chron.*]

LIB. LXII.

PERIOCHA LIB. LXII. Q. Marcius consul Stynos, gentem Alpinam, expugnavit. Micipsa, Numidia rex, mortuus regnum tribus filiis reliquit, Adherbali, Hiempsali, Iugurthae, fratris filio, quem adoptaverat. L. Caecilius Metellus Dalmatas subegit. Iugurtha Hiempsalem fratrem petiit bello, qui victus occiditur; Adherbalem regno expulit. is a senatu restitutus est. L. Caecilius Metellus, Cn. Domitius Ahenobarbus censores duos et triginta senatu moverunt. praeterea motus Syriae regumque continet. 5

* [† M. Metellus et M. Scaurus. his consulibus L. Metellus et Cn. Domitius censores artem ludicram ex urbe removerunt praeter Latinum tibicinem cum cantore et ludum talarium (a. u. c. 639; a. Chr. n. 115). *Cassiod. chron.*]

3. *talarium*] dafür Hertz: *Atellanum*.

LIB. LXIII.

PERIOCHA LIB. LXIII. C. Porcius consul in Thracia male adversus Scordiscos pugnavit. lustrum a censoribus conditum est; censa sunt civium capita trecenta nonaginta quattuor milia trecenta triginta sex. Aemilia, Licinia, Marcia virgines Vestales incesti damnatae sunt, idque incestum quem ad modum et commissum et deprehensum et vindicatum sit, refertur. Cimbri, gens vaga, populabundi in Illyricum venerunt; ab his Papirius Carbo consul cum exercitu fusus est. Livius Drusus consul adversus Scordiscos, gentem a Gallis oriundam, in Thracia feliciter pugnavit. 10

LIB. LXIII.

PERIOCHA LIB. LXIII. Adherbal bello petitus ab Iugurtha et
 21 in oppido Cirta obsessus contra denuntiationem senatus ab eo
 occisus est, et ob hoc bellum Iugurthae indictum; idque Calpur-
 5 nius Bestia consul gerere iussus pacem cum Iugurtha iniussu po-
 puli et senatus fecit. Iugurtha fide publica evocatus ad indicandos
 auctores consiliorum suorum, quod multos pecunia in senatu
 10 corrupisse dicebatur, Romam venit et propter caedem admissam
 in regulum quendam nomine Massivam, qui regnum eius populo
 Romano invisi adfectabat [Romae interfectum], cum periclitaretur
 causam capitis dicere, clam profugit et cedens urbe fertur dixisse:
 'o urbem venalem et cito perituram, si emptorem invenerit!'
 A. Postumius legatus infelicitè proelio adversus Iugurtham gesto
 pacem quoque adiecit ignominiosam, quam non esse servandam
 senatus censuit.

LIB. LXV.

PERIOCHA LIB. LXV. Q. Caecilius Metellus consul duobus
 proeliis Iugurtham fudit totamque Numidiam vastavit. M. Iunius
 Silanus consul adversus Cimbros infelicitè pugnavit. legatis
 Cimbrorum sedem et agros, in quibus considerent,ulantibus
 5 senatus negavit. M. Minucius proconsul adversus Thracas pro-
 spere pugnavit. L. Cassius consul a Tigurinīs Gallis, pago Hel-
 vetiorum, qui a civitate secesserant, in finibus Nitiobrogum cum
 exercitu caesus est. milites, qui ex ea clade superaverant, obsi-
 10 dibus datis et dimidia rerum omnium parte, ut incolumes dimit-
 terentur, cum hostibus pacti sunt.

LIB. LXVI.

PERIOCHA LIB. LXVI. Iugurtha pulsus a C. Mario Numidia,
 cum auxilio Bocchi, Maurorum regis, adiutus esset, caesis proelio
 Bocchi quoque copiis, nolente Boccho bellum infelicitè susceptum
 diutius sustinere, [noluit] vinctus ab eo et Mario traditus est, in qua
 5 re praecipua opera L. Corneli Syllae, quaestoris C. Mari, fuit.

4. [noluit] getilgt nach ed. pr.; Jahn: *voluit*.

* [† Q. Servilius et C. Atilius Serranus. his consulibus per
 Servilium Caepionem consulem iudicia equitibus et senatoribus
 communicata (a. u. c. 648; a. Chr. n. 106). *Cassiod. chron.*]

LIB. LXVII.

PERIOCHA LIB. LXVII. M. Aurelius Scaurus, legatus consulis,
 1 a Cimbris fuso exercitu captus est; et cum in consilium ab eis

advocatus deterreret eos, ne Alpes transirent Italiam petitori, eo quod diceret Romanos vinci non posse, a Boiorige, feroci iuvene, occisus est. ab iisdem hostibus Cn. Manlius consul et Q. Servilius 5
Caepio proconsul victi proelio castris quoque binis exuti sunt; militum milia octoginta occisa, calorum et liarum quadraginta
* * secundum Arausionem. Caepionis, cuius temeritate clades accepta erat, damnati bona publicata sunt primi post regem Tarquinium imperiumque ei abrogatum. in triumpho C. Mari ductus 10
ante currum eius Iugurtha cum duobus filiis et in carcere necatus est. Marius triumphali veste in senatum venit, quod nemo ante eum fecerat, eique propter metum Cimbrici belli continuatus per complures annos est consulatus. secundo et tertio absens consul 15
creatus quartum consulatum dissimulanter captans consecutus est. Cn. Domitius pontifex maximus populi suffragio creatus est. Cimbri vastatis omnibus, quae inter Rhodanum et Pyrenaeum sunt, per saltum in Hispaniam transgressi ibique multa loca populati, a Celtiberis fugati sunt reversique in Galliam in Velloccassis se Teutonis coniunxerunt. 20

8. * * secundum] nach Mg.; Jahn: secundum. — 19. Velloccassis] nach Mms. RG. 2⁵, 185; Mg. ebenso; Hdschr.: bellicosi oder bellicosus.

LIB. LXVIII.

PERIOCHA LIB. LXVIII. M. Antonius praetor in Ciliciam maritimos praedones [id est piratas] persecutus est. C. Marius consul summa vi oppugnata a Teutonis et Ambronibus castra defendit. duobus deinde proeliis circa Aquas Sextias eosdem hostes delevit, in quibus caesa traduntur hostium ducenta milia, capta nonaginta. 5
Marius absens quintum consul creatus est. triumphum oblatum donec et Cimbros vinceret distulit. Cimbri cum repulso ab Alpi- bus fugatoque Q. Catulo proconsule, qui fauces Alpium obsidebat flumenque Athesim * * castellum editum insederat, relinqueret, quae tamen virtute sua explicata fugientem proconsulem exer- 10
citumque consecuta est, in Italiam traiecissent, iunctis eiusdem Catuli et C. Mari exercitibus proelio victi sunt; in quo caesa traduntur hostium centum quadraginta milia, capta sexaginta. Marius totius civitatis consensu exceptus pro duobus triumphis, qui offerebantur, uno contentus fuit. primores civitatis, qui ei aliquandiu 15
ut novo homini ad tantos honores evecto inviderant, conservatam ab eo rem publicam fatebantur. Publicius Malleolus matre occisa primus in culleo insutus in mare praecipitatus est. ancilia cum strepitu mota esse, antequam Cimbricum bellum consummaretur, refertur. bella praeterea inter Syriae reges gesta continet. 20

2. [*id est piratas*] getilgt nach den jüngeren Handschriften mit der ed. pr.; Jahn: [*maritimos praedones id est*]. — 18. *in culleo*] mit den Handschriften; Jahn: *culleo*; Halm: *in culleum*.

LIB. LXVIII.

PERIOCHA LIB. LXVIII. L. Apuleius Saturninus adiuvante C. Mario et per milites occiso A. Nunnio competitore tribunus plebis per vim creatus, non minus violenter tribunatum quam petierat gessit et, cum legem agrariam per vim tulisset, Metello
5 Numidico, quod in eam non iuraverat, diem dixit. qui cum a bonis civibus defenderetur, ne causa certaminum esset, in exilium voluntarium Rhodum profectus est ibique legendo et audiendo magnos viros avocabatur. profecto C. Marius, seditionis auctor, qui sextum consulatum pecunia per tribus sparsa emerat, aqua
10 et igni interdixit. idem Apuleius Saturninus tribunus plebis C. Memmii candidatum consulatus, quoniam adversarium eum actionibus suis timebat, occidit. quibus rebus concitato senatu, in cuius causam et C. Marius, homo varii et mutabilis ingenii consiliique semper secundum fortunam, transierat, oppressus
15 armis cum Glaucia praetore et aliis eiusdem furoris *sociis* bello quodam interfectus est. Q. Caecilius Metellus ab exilio ingenti totius civitatis favore reductus est. M'. Aquilius proconsul in Sicilia bellum servile excitatum confecit.

7. *legendo et audiendo*] nach den jüngeren Hdschr. und der ed. pr.; Naz.: *audiendo et legendo*, was Mg. für richtig hält.

LIB. LXX.

PERIOCHA LIB. LXX. Cum M'. Aquilius de pecuniis repetundis causam diceret, ipse iudices rogare noluit. M. Antonius, qui pro eo perorabat, tunicam a pectore eius discidit, ut honestas cicatrices ostenderet, et indubitate absolutus est. Cicero eius rei
5 solus auctor. T. Didius proconsul adversus Celtiberos feliciter pugnavit. Ptolemaeus, Cyrenarum rex, cui cognomen Apionis fuit, mortuus heredem populum Romanum reliquit, et eius regni civitates senatus liberas esse iussit. Ariobarzanes in regnum Capadociae a L. Cornelio Sylla reductus est. Parthorum legati a
10 rege Arsace missi venerunt ad Syllam, ut amicitiam populi Romani peterent. P. Rutilius, vir summae innocentiae, quoniam legatus C. Muci proconsulis a publicanorum iniuriis Asiam defenderat, invisus equestri ordini, penes quem iudicia erant, repetundarum damnatus in exilium missus est. C. Sentius praetor
15 adversus Thracas infeliciter pugnavit. senatus cum inpotentiam equestris ordinis in iudiciis exercendis ferre nollet, omni vi eniti

coepit, ut ad se iudicia transferret, sustinente causam eius M. Livio Druso tribuno plebis, qui, ut vires sibi acquireret, perniciose spe largitionum plebem concitavit. praeterea motus Syriae regumque continet.

* [Cn. Domitius et C. Cassius. his consulibus Ptolemaeus, Aegypti rex, populum Romanum heredem reliquit (a. u. c. 658; a. Chr. n. 96). *Cassiod. chron.*]

LIB. LXXI.

PERIOCHA LIB. LXXI. M. Livius Drusus tribunus plebis, quo maioribus viribus senatus causam susceptam tueretur, socios et Italicos populos spe civitatis Romanae sollicitavit eisque adiuvantibus per vim legibus agrariis frumentariisque latis iudiciariam quoque pertulit, ut aequa parte iudicia penes senatum et equestrem ordinem essent. cum deinde promissa sociis civitas praestari non posset, irati Italici defectionem agitare coeperunt. eorum coetus coniurationesque et orationes in consiliis principum referuntur. propter quae Livius Drusus invisus etiam senatui factus velut socialis belli auctor, incertum a quo, domi occisus est.

7. *coetus*] nach Duk.; Jahn mit den Hdschr.: *coitus*.

LIB. LXXII.

PERIOCHA LIB. LXXII. Italici populi defecerunt, Picentes, Vestini, Marsi, Paeligni, Marrucini, Samnites, Lucani. initio belli a Picentibus moto Q. Servilius proconsul in oppido *Asculo* cum omnibus civibus Romanis, qui in eo oppido erant, occisus est. saga populus sumpsit. Ser. Galba a Lucanis comprehensus, unius feminae opera, ad quam devertebatur, e captivitate receptus est. Aesernia et Alba coloniae ab Italicis obsessae sunt. auxilia deinde Latini nominis exterarumque gentium missa populo Romano et expeditiones in vicem expugnationesque urbium referuntur.

LIB. LXXIII.

PERIOCHA LIB. LXXIII. L. Iulius Caesar consul male adversus Samnites pugnavit. Nola colonia in potestatem Samnitium venit cum L. Postumio praetore, qui ab eis interfectus est. complures populi ad hostes defecerunt. cum P. Rutilius consul parum prospere adversus Marsos pugnasset et in eo proelio cecidisset, C. Marius, legatus eius, meliore eventu cum hostibus acie conflictit. Ser. Sulpicius Paelignos proelio fudit. Q. Caepio, legatus

Rutuli, cum obsessus prospere in hostes erupisset et ob eum successum aequatum ei cum C. Mario esset imperium, temerarius
 10 factus et circumventus insidiis fuso exercitu cecidit. L. Iulius
 Caesar consul feliciter adversus Samnites pugnavit. ob eam victo-
 riam Romae saga posita sunt. et ut varia belli fortuna esset,
 Aesernia colonia cum M. Marcello in potestatem Samnitum venit;
 sed et C. Marius proelio Marsos fudit Herio Asinio, praetore Mar-
 15 rucinatorum, occiso. C. Caecilius in Gallia Transalpina Salluvios
 rebellantes vicit.

3. cum] eingefügt nach ed. pr. — 8. erupisset] nach Fr. 1; Naz.: *inru-
 pisset*.

LIB. LXXIII.

PERIOCHA LIB. LXXIII. Cn. Pompeius Picentes proelio fudit
 * * * obsedit. propter quam victoriam Romae praetextae et alia
 magistratuum insignia sumpta sunt. C. Marius cum Marsis dubio
 eventu pugnavit. libertini tunc primum militare coeperunt.
 5 A. Plotius legatus Umbros, L. Porcius praetor Etruscos, cum
 uterque populus defecisset, proelio vicerunt. Nicomedes in Bithy-
 niae, Ariobarzanes in Cappadociae regnum reducti sunt. Cn. Pom-
 peius consul Marsos acie vicit. cum aere alieno oppressa esset
 civitas, A. Sempronius Asellio praetor, quoniam secundum debi-
 10 tores ius dicebat, ab eis, qui faenerabant, in foro occisus est.
 praeterea incursiones Thracum in Macedoniam populationesque
 continet.

LIB. LXXV.

PERIOCHA LIB. LXXV. A. Postumius Albinus legatus, cum classi
 praesset, infamis crimine prodicionis ab exercitu suo interfectus
 est. L. Cornelius Sylla legatus Samnites proelio vicit et bina
 castra eorum expugnavit. Cn. Pompeius Vestinos in deditionem
 5 accepit. L. Porcius consul rebus prospere gestis fuisque ali-
 quotiens Marsis, dum castra eorum expugnat, cecidit; ea res
 hostibus victoriam eius proelii dedit. Cosconius et Luceius Sam-
 nites acie vicerunt, Marium Egnatium, nobilissimum hostium
 ducem, occiderunt compluraque oppida in deditionem acceperunt.
 10 L. Sylla Hirpinos domuit, Samnites pluribus proeliis fudit, ali-
 quot populos recepit quantisque raro quisquam alius ante
 consulatum rebus gestis ad petitionem consulatus Romam est profectus.

7. *Luceius*] nach Gr.; Jahn mit Naz.: *lucanus*; eine jüng. Hdschr. und
 die ed. pr.: *lucius*.

LIB. LXXVI.

PERIOCHA LIB. LXXVI. A. Gabinius legatus rebus adversus Lu-
 canos prospere gestis et plurimis oppidis expugnatis in obsidione

hostilium castrorum cecidit. Sulpicius legatus Marrucinos cecidit totamque eam regionem recepit. Cn. Pompeius proconsul Vestinos et Paelignos in deditionem accepit. Marsi quoque a L. Cinna 5 et Caecilio Pio legatis aliquot proeliis fracti petere pacem coeperunt. Asculum a Cn. Pompeio captum est. caesis et a Mam. Aemilio legato Italicis Silo Pompeadius, dux Marsorum, auctor totius rei, in proelio cecidit. Ariobarzanes Cappadociae, Nicomedes Bithyniae regno a Mithridate, Ponti rege, pulsi sunt. 10 praeterea incursiones Thracum in Macedoniam populationesque continet.

9. *totius rei*] nach Wfsb.; Jahn mit den Hdschr.: *eius rei*.

LIB. LXXVII.

PERIOCHA LIB. LXXVII. Cum P. Sulpicius tribunus plebis auctore C. Mario perniciosas leges promulgasset, ut exules revocarentur et novi cives libertinique *in quinque et triginta tribus* distribuerentur, et ut C. Marius adversus Mithridatem, Ponti regem, dux crearetur, et adversantibus consulibus Q. Pompeio et L. Syllae 5 vim intulisset, occiso *Q. Pompeio*, Q. Pompei consulis filio, genero Syllae, L. Sylla consul cum exercitu in urbem venit et adversus factionem Sulpici et Mari in ipsa urbe pugnavit eamque expulit. ex qua duodecim a senatu hostes, inter quos C. Marius pater et filius, indicati sunt. P. Sulpicius, cum in quadam villa 10 lateret, indicio servi sui retractus et occisus est. servus, ut praemium promissum indici haberet, manumissus, sed ob scelus prodi domini de saxo deiectus est. C. Marius filius in Africam traiecit. C. Marius pater, cum in paludibus Minturnensium lateret, extractus est ab oppidanis, et cum missus ad occidendum eum 15 servus, natione Gallus, maiestate tanti viri perterritus recessisset, inpositus publice navi delatus est in Africam. L. Sylla civitatis statum ordinavit; exinde colonias deduxit. Q. Pompeius consul ad accipiendum a Cn. Pompeio proconsule exercitum profectus consilio eius occisus est. Mithridates, Ponti rex, Bithynia et 20 Cappadocia occupatis et pulso *M. Aquilio* legato Phrygiam, provinciam populi Romani, cum ingenti exercitu intravit.

3. *in quinque et triginta tribus*] ergänzt nach Halm. — 6. *Q. Pompeio*] ergänzt nach Htz. — 12. *sed*] nach Halm; Hdschr.: *et*. — 21. *M.*] eingefügt nach Wfsb.

17) Καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν ὑπατος μὲν ἀποδείκνυται (Σύλλας) μετὰ Κοίντου Πομπηίου, πεντήκοντα ἔτη γεγονώς, γαμεῖ δὲ γάμον ἐνδοξότατον Καικιλίαν τὴν Με-

τέλλου θυγατέρα τοῦ ἀρχιερέως. ἐφ' ᾧ πολλὰ μὲν εἰς αὐτὸν ἦδον οἱ δημοτικοί, πολλοὶ δὲ τῶν πρώτων ἐνεμέσαν, οὐκ ἄξιον ἡγούμενοι τῆς γυναικός, ὃν ἄξιον ὑπατείας ἔκριναν, ὡς φησιν ὁ Τίτος. *Plutarch. Sulla 6.*

*18) Μέλλοντος ἐν Πρώμῃ τοῦ ἐμφυλίου ἐγείρεσθαι πολέμου ἄλλα τε πολλὰ Λιούσιος καὶ Λιόδωρος ἱστορήσαν καὶ ἐξ ἀνεφέλου τοῦ ἀέρος καὶ αἰθρίας πολλῆς ἦχον ἀκουσθῆναι σάλπιγγος ὁξύν ἀποτεινούσης καὶ θρηνηδὴ τὸν φθόγον, καὶ τοὺς μὲν ἀκούσαντας ἀπαντας ἔκφρονας ὑπὸ τοῦ δέους γενέσθαι, τοὺς δὲ Τυρρηγῶν μάντις μεταβολὴν τοῦ γένους καὶ μετακόσμησιν ἀποφῆνασθαι σημαίνειν τὸ τέρας· εἶναι μὲν γὰρ ἀνθρώπων ὁκτὼ γένη, διαφέροντα τοῖς ἡθέσιν ἀλλήλων, ἐκάστῳ δ' ἀφωρίσθαι χρόνον ὑπὸ τοῦ θεοῦ συμπεραινόμενον ἐνιαυτοῦ μεγάλου περιόδῳ· τῆς δ' οὖν προτέρας περιόδου τελευτώσης καὶ ἐτέρας ἐνισταμένης κινεῖσθαι τι σημεῖον ἐκ γῆς ἢ οὐρανοῦ θαυμάσιον, ἢ δῆλον εὐθὺς τοῖς ταῦτα σοφοῖς γίνεσθαι, ὅτι καὶ τρόποις ἄλλοις καὶ βίοις ἀνθρώποι γεγόνασι χρώμενοι καὶ θεοῖς ἦττον τῶν προτέρων μέλοντες. *Dion. Cass. exc. in Maii script. vet. nov. coll. fr. 67, II 548; fr. 102, I S. 91 Bk.; I S. 143 Anm. Dindf.; Suid. s. v. Σύλλας; vgl. Plut. Sulla 7.*

*19) Sulla . . cum primum ad urbem contra Marium castra movisset, adeo laeta exta immolanti fuisse scribit Livius, ut custodiri se Postumius haruspex voluerit, capitis supplicium subiturus, nisi ea, quae in animo Sulla haberet, diis iuvantibus implevisset. *Augustin. de civ. dei II 24.*

LIB. LXXVIII.

PERIOCHA LIB. LXXVIII. Mithridates Asiam occupavit, Q. Oppium proconsulem, item M. Aquilium legatum in vincula coniecit, iussuque eius quidquid civium Romanorum in Asia fuit uno die trucidatum est. urbem Rhodum, quae sola in fide populi Romani manserat, oppugnavit et aliquot proeliis navalibus victus recessit. Archelaus, praefectus regis, in Graeciam cum exercitu venit, Athenas occupavit. praeterea trepidationem urbium insularumque, aliis ad Mithridatem aliis ad populum Romanum civitates suas trahentibus, continet.

LIB. LXXVIII.

PERIOCHA LIB. LXXVIII. L. Cornelius Cinna consul cum perniciosas leges per vim atque arma ferret, pulsus urbe ab Cn. Octavio

collega cum sex tribunis plebis imperioque ei abrogato corruptum Ap. Claudii exercitum in potestatem suam redegit et bellum urbi intulit arcessito C. Mario ex Africa cum aliis exulibus. in quo bello duo fratres, alter ex Pompei exercitu, alter ex Cinnae, ignorantes concurrerunt, et cum victor spoliaret occisum, agnito fratre ingenti lamentatione edita, rogo ei extracto, ipse se supra rogum transfodit et eodem igne consumptus est. et cum opprimi inter initia potuissent, Cn. Pompei fraude, qui utramque partem fovendo vires Cinnae dedit nec nisi profligatis optimatum rebus auxilium tulit, et consulis segnitia confirmati Cinna et Marius quattuor exercitibus, ex quibus duo Q. Sertorio et Carboni dati sunt, urbem circumsederunt. Ostiam coloniam Marius expugnavit et crudeliter diripuit.

LIB. LXXX.

PERIOCHA LIB. LXXX. Italicis populis a senatu civitas data est. Samnites, qui soli arma recipiebant, Cinnae et Mario se coniunxerunt. ab his Plautius legatus cum exercitu caesus est. Cinna et Marius cum Carbone et Sertorio Ianiculum oppugnaverunt et fugati ab Octavio consule recesserunt. Marius Antium et Ariciam et Lanuvium colonias expugnavit. cum spes nulla esset optimatibus resistendi propter segnitiam et perfidiam et ducum et militum, qui corrupti aut pugnare nolebant aut in diversas partes transibant, Cinna et Marius in urbem recepti sunt; qui velut captam eam caedibus ac rapinis vastaverunt Cn. Octavio consule occiso et omnibus adversae partis nobilibus trucidatis, inter quos M. Antonio, eloquentissimo viro, et C. ac L. Caesare, quorum capita in rostris posita sunt. Crassus filius ab equitibus Fimbriae occisus; pater Crassus, ne quid indignum virtute sua pateretur, gladio se transfixit. et citra ulla comitia consules insequentem annum se ipsos renuntiaverunt. eodemque die, quo magistratum inierant, Marius Sex. Licinium senatorem de saxo deiçi iussit editisque plurimis sceleribus idibus Ianuariis decessit, vir, cuius si examinentur cum virtutibus vitia, haud facile sit dictu, utrum bello melior an pace perniciosior fuerit; adeo, quam rem publicam armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis hostiliter evertit.

9. *transibant*] nach ed. pr.; Hd Schr.: *transiebant*. — 12. *C. ac L. Caesare*] *ac* eingefügt nach Wfsb.; *Caesare* hat Naz.; Jahn nach Gr.: *C. L. Caesaribus*.

LIB. LXXXI.

PERIOCHA LIB. LXXXI. L. Sylla Athenas, quas Archelaus, praefectus Mithridatis, occupaverat, circumsedente * * et cum magno

labore expugnare, urbi libertatem et quae habuerant reddidit. Magnesia, quae sola in Asia civitas in fide manserat, summa vir-
 5 tute adversus Mithridaten defensa est. praeterea excursiones Thracum in Macedoniam continet.

3. *expugnare*] so Naz.; jüng. Hdschr.: *expugnaui*; Jahn: *expugnaret*.

LIB. LXXXII.

PERIOCHA LIB. LXXXII. Sylla copias regis, quae Macedonia occupata in Thessaliam venerant, proelio vicit caesis hostium centum milibus et castris quoque expugnatis. renovato deinde bello iterum exercitum regis fudit ac delevit. Archelaus cum
 5 classe regia Syllae se tradidit. L. Valerius Flaccus consul, collega Cinnae, missus, ut Syllae succederet, propter avaritiam invisus exercitui suo a C. Fimbria, legato ipsius, ultimae audaciae homine, occisus est et imperium ad Fimbriam translatum. praeterea expugnatae in Asia urbes a Mithridate et crudeliter direpta
 10 provincia incursionesque Thracum in Macedoniam referuntur.

10. *incursionesque*] nach jüng. Hdschr. und der ed. pr.; Jahn mit Naz.: *incursiones*.

LIB. LXXXIII.

PERIOCHA LIB. LXXXIII. Flavius Fimbria in Asia fuis proelio aliquot praefectis Mithridatis urbem Pergamum cepit obsessumque regem non multum auit quin caperet. urbem Ilium, quae se potestati Syllae reservabat, expugnavit ac delevit et magnam
 5 partem Asiae recepit. Sylla compluribus proeliis Thracas cecidit. cum L. Cinna et Cn. Papirius Carbo, a se ipsis consules per biennium creati, bellum contra Syllam praepararent, effectum est per L. Valerium Flaccum, principem senatus, qui orationem in senatu habuit, et per eos, qui concordiae studebant, ut legati ad Syllam
 10 de pace mitterentur. Cinna ab exercitu suo, quem invitum coegbat naves conscendere et adversus Syllam proficisci, interfectus est; consulatum Carbo solus gessit. Sylla, cum in Asiam traiecisset, pacem cum Mithridate fecit, ita ut his cederet provinciis: Asia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria desertus ab exercitu, qui
 15 ad Syllam transierat, ipse se percussit impetravitque de servo suo praebens cervicem, ut se occideret.

*20) Eversis quippe et incensis omnibus cum oppido simulacris solum Minervae sub tanta ruina templi illius, ut scribit Livius, integrum stetisse perhibetur. *Augustin. de civ. dei* III 7.

* [† L. Cinna quartum et Cn. Papirius iterum. his consuli-
bus Asiam in quattuor et quadraginta regiones Sulla distribuit
(a. u. c. 670; a. Chr. n. 84). *Cassiod. chron.*]

LIB. LXXXIII.

PERIOCHA LIB. LXXXIII. Sylla legatis, qui a senatu missi
erant, futurum se in potestate senatus respondit, si cives, qui
puli a Cinna ad se confugerant, restituerentur. quae condicio
cum iusta senatui videretur, per Carbonem factionemque eius,
cui bellum videbatur utilius, ne conveniret, effectum est. idem 5
Carbo, cum ab omnibus Italiae oppidis coloniisque obsides exigere
vellet, ut fidem eorum contra Syllam obligaret, consensu senatus
prohibitus est. novis civibus senatus consulto suffragium datum
est. Q. Metellus Pius, qui partes optimatum secutus erat, cum
in Africa bellum moliretur, a C. Fabio praetore pulsus est, sena- 10
tusque consultum per factionem Carbonis et Marianarum partium
factum est, ut omnes ubique exercitus dimitterentur. libertini
in quinque et triginta tribus distributi sunt. praeterea belli ap-
paratum, quod contra Syllam excitabatur, continet.

LIB. LXXXV.

PERIOCHA LIB. LXXXV. Sylla in Italiam cum exercitu traiecit
missisque legatis, qui de pace agerent, et ab consule C. Norbano
violatis eundem Norbanum proelio vicit. et cum L. Scipionis,
alterius consulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem iun- 5
geret, nec potuerat, castra oppugnaturus esset, universus exer-
citus consulis sollicitatus per emissos a Sylla milites signa ad
Syllam transtulit. Scipio, cum occidi posset, dimissus est. Cn.
Pompeius, Cn. Pompei filius, eius, qui Asculum ceperat, privatus
conscripto voluntariorum exercitu cum tribus legionibus ad Syl-
lam venerat; ad quem se nobilitas omnis conferebat, ita ut de- 10
serta urbe ad castra veniretur. praeterea expeditiones per totam
Italiam utriusque partis ducum referuntur.

* [† L. Scipio et C. Norbanus. his consulibus Capitolium
custodum negligentia concrematur (a. u. c. 681; a. Chr. n. 83).
Cassiod. chron.]

LIB. LXXXVI.

PERIOCHA LIB. LXXXVI. Cum C. Marius, C. Mari filius, consul
ante annos viginti per vim creatus esset, C. Fabius in Africa
propter crudelitatem et avaritiam suam in praetorio suo vivus
exustus est. L. Philippus, legatus Syllae, Sardiniam Q. Antonio

- 5 praetore pulso et occiso occupavit. Sylla cum Italicis populis, ne timeretur ab eis velut erepturus civitatem et suffragii ius nuper datum, foedus percussit; idemque ex fiducia iam certae victoriae litigatores, a quibus adibatur, vadimonia Romam deferre iussit, cum a parte diversa urbs adhuc teneretur. L. Damasippus
10 praetor ex voluntate C. Mari consulis, cum senatum contraxisset, omnem, quae in urbe erat, nobilitatem trucidavit. ex cuius numero Q. Mucius Scaevola pontifex maximus fugiens in vestibulo aedis Vestae occisus est. praeterea bellum a L. Murena adversus
5 Mithridaten in Asia renovatum continet.

LIB. LXXXVII.

- PERIOCHA LIB. LXXXVII. Sylla C. Marium, exercitu eius fuso delectoque ad Sacriportum, in oppido Praeneste obsedit; urbem
Romam ex inimicorum manibus recepit. Marium erumpere temptantem reppulit. praeterea res a legatis eius eadem ubique fortuna partium gestas continet.

LIB. LXXXVIII.

- PERIOCHA LIB. LXXXVIII. Sylla Carbonem [cum] exercitu ad Clusium, ad Faventiam Fidentiamque caeso Italia expulit, cum Samnitibus, qui soli ex Italicis populis nondum arma posuerant, iuxta urbem Romanam ante portam Collinam debellavit recipe-
5 rataque re publica pulcherrimam victoriam crudelitate, quanta in nullo hominum fuit, inquinavit. octo milia dediticiorum in villa publica trucidavit, tabulam proscriptionis proposuit, urbem ac totam Italiam caedibus replevit, inter quas omnes Praenestinos inermes concidi iussit, Marium, senatorii ordinis virum, cruribus
10 brachiisque fractis, auribus praeseclis et oculis effossis necavit. C. Marius Praeneste obsessus a Lucretio Ofella, Syllanarum partium viro, cum per cuniculum captaret evadere saeptum exercitu, mortem conscivit [id est, in ipso cuniculo, cum sentiret se evadere non posse, cum Telesino, fugae comite, stricto utrumque
15 gladio concurrat; quem cum occidisset, ipse saucius impetravit a servo, ut se occideret].

1. [cum] getilgt nach jüngeren Hdschr. — 4. Romanam] so hat Naz. nach Mms. — 7. proposuit] nach Drak.; Hdschr.: posuit. — 10. oculis effossis] diese Wortfolge im Naz. nach Mms. — 13—16 (id est... occideret) sind unecht auch nach Jahns Ansicht.

LIB. LXXXVIII.

PERIOCHA LIB. LXXXVIII. M. Brutus a Cn. Papirio Carbone, ad quem Cossuram adpulerat, missus nave piscatoria Lilybaeum,

ut exploraret, an ibi iam Pompeius esset, et circumventus navibus, quas Pompeius miserat, in se mucrone verso ad transtrum navis obnixus corporis pondere incubuit. Cn. Pompeius in Siciliam cum imperio a senatu missus Cn. Carbonem, qui flens muliebriter mortem tulit, captum occidit. Sylla dictator factus, quod nemo umquam fecerat, cum fascibus quattuor et viginti processit. legibus novis rei publicae statum confirmavit; tribunorum plebis potestatem minuit et omne ius legum ferendarum ademit; pontificum augurumque collegium ampliavit, ut essent quindecim; senatum ex equestri ordine supplevit; proscriptorum liberis ius petendorum honorum eripuit et bona eorum vendidit, ex quibus plurima [prima] rapuit; redactum est sestertium ter milies quingenties. Q. Lucretium Ofellam adversus voluntatem suam consulatum petere ausum iussit occidi in foro et, cum hoc indigne ferret populus Romanus, contione advocata se iussisse dixit. Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proscriptum et Hiabam, regem Numidia, bellum molientes victos occidit et quattuor et viginti annos natus, adhuc eques Romanus, quod nulli contigerat, ex Africa triumphavit. C. Norbanus consularis proscriptus, in urbe Rhodo cum comprehenderetur, ipse se occidit. Mutilus, unus ex proscriptis, clam capite adoperto ad posticas aedes Bastiae uxoris cum accessisset, admissus non est, quia illum proscriptum diceret; itaque ipse se transfodit et sanguine suo fores uxoris respersit. Sylla Aeserniam in Samnio recepit. quadraginta septem legiones in agros captos deduxit et eos his divisit. Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obsessum in deditionem accepit. Mitylenae quoque in Asia, quae sola urbs post victum Mithridatem arma retinebat, expugnatae dirutaeque sunt.

2. *ad quem*] *ad* eingefügt nach Wfsb.; dafür Mg.: *quicum*. — *adpulerat*] nach ed. pr.; Jahn mit Naz.: *adpulerant*. — 4. *mucrone*] nach den Hdschr.; Jahn nach Gr.: *mucroni*. — 26. *Aeserniam*] nach Mms.; Hdschr.: *mtam*.

LIB. LXXXX.

PERIOCHA LIB. LXXXX. Sylla decessit, honosque ei a senatu habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. M. Lepidus, cum acta Syllae temptaret rescindere, bellum excitavit. a Q. Catulo collega Italia pulsus et in Sardinia frustra bellum molitus periit. M. Brutus, qui Cisalpinam Galliam obtinebat, a Cn. Pompeio occisus est. Q. Sertorius proscriptus in ulteriore Hispania ingens bellum excitavit. L. Manlius proconsul et L. Domitius legatus ab Hirtuleio quaestore proelio victi sunt. praeterea res a P. Servilio proconsule adversus Cilicas gestas continet.

7. *L. Domitius*] nach Sig.; Hdschr. *m. domitius*.

T. Liv. X. 2. 2. Aufl.

LIB. LXXXXI.

PERIOCHA LIB. LXXXXI. Cn. Pompeius, cum adhuc eques Romanus esset, cum imperio proconsulari adversus Sertorium missus est. Sertorius aliquot urbes expugnavit plurimasque civitates in potestatem suam redegit. Ap. Claudius proconsul Thracas
 5 pluribus proeliis vicit. Q. Metellus proconsul L. Hirtuleium, quaestorem Sertori, cum exercitu cecidit.

*21) Hoc (ad Lauronem) primum proelium inter Sertorium et Pompeium fuit; decem milia hominum de Pompeii exercitu amissa et omnia impedimenta Livius auctor est. *Frontin. strat.* II 5, 31.

*22) *Nocte tamen insequenti ipso pervigilante in eodem loco alia excitata turris prima luce miraculo hostibus fuit. simul et oppidi turris, quae maximum propugnaculum fuerat, subrutis fundamentis debiscere ingentibus rimis et tum*
 5 o tum igni coepit, incendiique simul et ruinae metu terrii Contrebienses de muro trepidi refugerunt, et, ut legati mitterentur ad dedendam urbem, ab universa multitudine conclamatum est. eadem virtus, quae oppugnantem inritaverat, victorem placabiliorem fecit. obsidibus acceptis pecuniae modicam exegit summam armaque omnia ademit; transfugas liberos
 10 vivos ad se adduci iussit; fugitivos, quorum maior multitudo erat, ipsis imperavit ut interficerent. iugulatos de muro deiecerunt.

Cum magna iactura militum quattuor et quadraginta diebus Contrebia expugnata relictoque ibi L. Insteio
 15 ipse ad Hiberum flumen copias reduxit. ibi hibernaculis secundum oppidum, quod Castra Aelia vocatur, aedificatis ipse in castris manebat; interdiu conventum sociarum civitatum in oppido agebat. arma ut fierent pro copiis cuiusque populi, per totam provinciam edixerat; quibus inspectis referre vetera arma milites
 20 iussit, quae aut itineribus crebris aut oppugnationibus et proeliis inutilia facta erant, novaque iis per centuriones divisit. equitatum quoque novis instruxit armis, vestimenta quoque praeparata ante divisa et stipendium datum. fabros cum cura conquisitos undique exciverat, quibus in officina publica inclusis *opus* divisit, ratione
 25 inita, quid in singulos dies effici posset. itaque omnia simul instrumenta belli parabantur; neque materia artificibus praeparatis ante omnibus enixo civitatum studio nec suo quisque operi artifex deerat. convocatis deinde omnium populorum legationibus et civitatum gratias egit, quod, quae inperata essent, sine
 30 detrectatione praestitissent; quas ipsi res fortiter fecissent quas-

que in oppugnandis urbibus hostium gessisset, exposuit et ad reliqua belli cohortatus est paucis edoctos, quantum Hispaniae provinciae interesset suas partes superiores esse. dimisso deinde conventu iussisque omnibus *bono animo esse atque* in civitates *revertere* suas, principio veris M. Perpernam cum viginti milibus peditum, equitibus mille quingentis, in Ilurcaonum gentem misit ad tuendam regionis eius maritimam oram datis praeceptis, quibus itineribus duceret ad defendendas socias urbes, quas Pompeius oppugnaret quibusque ipsum agmen Pompei ex insidiis adgrederetur.

Eodem tempore et ad Herennuleium, qui in isdem locis erat, litteras misit et in alteram provinciam ad L. Hirtuleium praeciens, quem ad modum bellum administrari vellet: ante omnia ut ita socias civitates tueretur, ne acie cum Metello dimicaret, cui nec auctoritate nec viribus par esset; ne ipsi quidem consilium esse ducere *adversus Pompeium iam*. neque in aciem descensurum eum credebat: si traheretur bellum, hosti, cum mare ab tergo provinciasque omnes in potestate haberet, navibus undique commeatus venturos; ipsi autem, consumptis priore aestate quae praeparata fuissent, omnium rerum inopiam fore. Perpernam in maritimam regionem superpositum, ut ea, quae integra adhuc ab hoste sint, tueri posset, et, si qua occasio detur, incautos per tempus adgressurum. ipse cum suo exercitu in Berones et Autricones progredi statuit; a quibus saepe per hiemem, cum ab se oppugnarentur Celtiberiae urbes, inploratam esse opem Pompei conpererat missosque, qui itinera exercitui Romano monstrarent, et ab ipsorum equitibus vexatos saepe milites suos, quocumque a castris per oppugnationem Contrebiae pabulandi aut frumentandi causa accessissent. transitum quoque sibi per Arvacos in Carpetaniam in expedito fore, unde velut ex bello consilium se initurum, utrum prius hostem, utram provinciam *petat*, maritimamne oram, ut Pompeium ab Ilercaonia et Contestania arceat, utraque socia gente, an ad Metellum et Lusitaniam se convertat.

Haec secum agitans Sertorius praeter Hiberum amnem per pacatos agros quietum exercitum sine ullius noxa duxit. profectus inde in Bursaeonum et Cascantinorum et Graccuritanorum fines, evastatis omnibus proculcatisque segetibus ad Calagurrim Nasicam, sociorum urbem, venit transgressusque amnem propinquum urbi ponte facto castra posuit. postero die M. Marium quaestorem in Arvacos et Cerindones misit ad conscribendos ex iis gentibus milites frumentumque inde Contrebiā, quae Leu-

cada appellatur, conportandum, praeter quam urbem opportunissimus ex Beronibus transitus erat, in quamcumque regionem
 75 ducere exercitum statuisset; et C. Insteium, praefectum equitum, Segoviam et in Vacaeiorum gentem ad equitum conquisitionem misit iussum cum equitibus Contrebiae sese opperiri. dimissis iis ipse profectus, per Vasconum agrum ducto exercitu in confinio Beronum posuit castra. postero die cum equitibus praegressus ad itinera exploranda, iusso pedite quadrato agmine sequi, ad Vareiam, validissimam regionis eius urbem, venit. haud inopinantibus iis hostis advenerat. undique equitibus et suae gentis et Autriconum. Aus einem Codex Vaticanus zuerst veröffentlicht von P. J. Bruns (Hamburg 1773) und Niebuhr in Cic.
 80 or. p. M. Fonteio et p. C. Rabirio fragm. Romae 1820, S. 85 f., zuletzt von Th. Mommsen am Ende seiner Ausgabe des Codex Veronensis, Berlin 1868.

6. Niebuhr ergänzt: *et tu(gurium conflagrare correptum igni*. — 8. Weiske vermutete: *inritaverat oppugnantem*. — 14. Kr. ergänzte: *L. Insteio (cum modico [oder valido] praesidio) ipse* . . — 24. Da das vor *officina* eingefügte *in* unsicher ist, so ist es vielleicht auszulassen; s. zu 23, 2, 9; vgl. jedoch 26, 51, 7. — 30. ist wohl *detractione* zu schreiben. — *quas ipsi res* . .] Niebuhr las *ipse* im Cod. und ergänzte: *quas ipse res (in defendendis sociis), quasque* . . — 35. für *revertere* vermutet HJM. *discedere*. — 46. *Pompeium iam*] HJM. vermutet, daß *iam* als Dittogram auszumerzen ist. — 83. vermutet AKiefsling *Autrigonum*.

*23) Neque apud Sallustium neque apud Livium neque apud Fenestellam ullius alterius latae ab eo (C. Cotta) legis est mentio praeter eam, quam in consulatu tulit invita nobilitate, magno populi studio, ut iis, qui tribuni plebis fuissent, alios quoque magistratus capere liceret. Ascon. in Cic. Cornel. S. 66 Or. S. 59, 3 Klg.-Sch.

4. iis] Klg.-Sch. schreiben *eis*.

LIB. LXXXXII.

PERIOCHA LIB. LXXXXII. Cn. Pompeius dubio eventu cum Sertorio pugnavit, ita ut singula ex utraque parte cornua vicerint. Q. Metellus Sertorium et Perpernam cum duobus exercitibus proelio fudit, cuius victoriae partem cupiens ferre Pompeius
 5 parum prospere pugnavit. obsessus deinde Cluniae Sertorius adsiduis eruptionibus non leviora damna obsidentibus intulit. praeterea res ab Curione proconsule in Thracia gestas adversus Dardanos et Q. Sertori multa crudelia in suos facta continet, qui plurimos ex amicis et secum proscriptis crimine prodicionis in-
 10 simulatos occidit.

LIB. LXXXXIII.

PERIOCHA LIB. LXXXXIII. P. Servilius proconsul in Cilicia Isauros domuit et aliquot urbes piratarum expugnavit. Nicomedes, Bithyniae rex, *moriens* populum Romanum fecit heredem, regnumque eius in provinciae formam redactum est. Mithridates foedere cum Sertorio icto bellum populo Romano intulit. apparatus dein regiarum copiarum pedestrium navaliumque et occupata Bithynia et M. Aurelius Cotta consul ad Calchedona proelio a rege victus resque a Pompeio et Metello adversus Sertorium *gestae referuntur*, quibus omnibus belli militiaeque artibus par fuit, *ut quos* et ab obsidione Calaguris oppidi depulsos coegerit 10 diversas regiones petere, Metellum ulteriorem Hispaniam, Pompeium Galliam.

3. *moriens*] eingefügt nach der ed. pr. — 7. *et*] eingefügt nach Ussing. — 8. Wfl. ist geneigt, 8—12 (*resque . . Galliam*) für unecht zu halten. — 9. *gestae referuntur, quibus*] ergänzt nach Andeutungen in den jüng. Hdschr. mit Drak. und Wfsb. — 10. *ut quos*] *ut* ergänzt nach Mg., *quos* nach jüngeren Hdschr. und der ed. pr.

LIB. LXXXXIII.

PERIOCHA LIB. LXXXXIII. L. Licinius Lucullus consul adversus Mithridaten equestribus proeliis feliciter pugnavit et aliquot expeditiones prosperas fecit poscentesque pugnam milites a seditione inhibuit. Deiotarus, Gallograeciae tetrarches, praefectos Mithridatis bellum in Phrygia moventes cecidit. praeterea res a Cn. Pompeio in Hispania contra Sertorium prospere gestas 5 continet.

24) Livius in libro nonagesimo quarto Inarimem in Maeoniae partibus esse dicit, ubi *per* quinquaginta milia terrae igni exusta sunt. hoc etiam Homerum significasse vult. *Serv. ad Verg. Aen. VIII* 715.

LIB. LXXXXV.

PERIOCHA LIB. LXXXXV. C. Curio proconsul Dardanos in Thracia domuit. quattuor et septuaginta gladiatores Capua ex ludo Lentuli profugerunt et congregata servitiorum ergastulorumque multitudine Crixo et Spartaco ducibus bello excitato Claudium Pulchrum legatum et P. Varenum praetorem proelio vicerunt. L. Lucullus proconsul ad Cyzicum urbem exercitum Mithridatis fame ferroque delevit pulsumque Bithynia regem variis belli ac naufragiorum casibus fractum coegit in Pontum profugere.

2. *Capua*] nach Siesbye; vgl. Vell. 2, 11, 5; Hdschr.: *Capuae*.

LIB. LXXXXVI.

PERIOCHA LIB. LXXXXVI. Q. Arrius praetor Crixum, fugitivorum ducem, cum viginti milibus hominum cecidit. Cn. Lentulus consul male adversus Spartacum pugnavit. ab eodem L. Gellius consul et Q. Arrius praetor acie victi sunt. Sertorius a M. Perperna et M. Antonio et aliis coniuratis in convivio interfectus est octavo ducatus sui anno, magnus dux et adversus duos imperatores, Pompeium et Metellum, vel frequentius victor, ad ultimum et saevus et prodigus. imperium partium ad M. *Perpernam* translatum, quem Cn. Pompeius victum captumque interfecit, ac
 10 recepit Hispanias decimo fere anno quam coeptum est bellum. C. Cassius proconsul et Cn. Manlius praetor male adversus Spartacum pugnaverunt, idque bellum M. Crasso praetori mandatum est.

8. *Perpernam*] eingefügt nach den jüngeren Hdschr., welche *perpennam* haben.

LIB. LXXXXVII.

PERIOCHA LIB. LXXXXVII. M. Crassus praetor primum cum parte fugitivorum, quae ex Gallis Germanisque constabat, feliciter pugnavit caesis hostium triginta quinque milibus et ducibus eorum Casto et Gannico. cum Spartaco deinde *debellavit* caesis
 5 cum ipso sexaginta milibus. M. Antonius praetor bellum adversus Cretenses parum prospere susceptum morte sua finiit. M. Lucullus proconsul Thracas subegit. L. Lucullus in Ponto adversus Mithridaten feliciter pugnavit caesis hostium amplius quam sexaginta milibus. M. Crassus et Cn. Pompeius consules facti, [sic]
 10 et Pompeius, antequam quaesturam gereret, ex equite Romano. tribuniciam potestatem restituerunt. iudicia quoque per L. Aurelium Cottam praetorem ad equites Romanos translata sunt. Mithridates desperatione rerum suarum coactus ad Tigranem, Armeniae regem, confugit.

9. *milibus*] nach jüngeren Hdschr.; Naz.: *milia*. — [sic] *et*: nach Freudenberg; Naz.: *sic ut*; jüng. Hdschr.: *sed*; Mg. schreibt dafür *sunt*. — 11. *L. Aurelium*] nach Sig.; Hdschr.: *M. Aurelium*.

*25) Triginta quinque milia armatorum (fugitivorum a Crasso devictorum) eo proelio interfecta cum ipsis ducibus Livius tradit, receptas quinque Romanas aquilas, signa sex et viginti, multa spolia, inter quae quinque fasces cum securibus. *Frontin. strat.* II 5, 34.

LIB. LXXXXVIII.

PERIOCHA LIB. LXXXXVIII. Machares, filius Mithridatis, Bospori rex, a L. Lucullo in amicitiam receptus est. Cn. Lentulus et L. Gellius censores asperam censuram egerunt quattuor et sexaginta senatu motis. a quibus lustro condito censa sunt civium capita nongenta milia. L. Metellus praetor in Sicilia adversus piratas prospere rem gessit. templum Iovis in Capitolio, quod incendio consumptum ac refectum erat, a Q. Catulo dedicatum est. L. Lucullus in Armenia Mithridaten et Tigranen et ingentes utriusque regis copias pluribus proeliis fudit. Q. Metellus proconsul bello adversus Cretenses mandato Cydoniam urbem obse-
dit. C. Triarius, legatus Luculli, adversus Mithridaten parum prospere pugnavit. Lucullum, ne persequeretur Mithridaten ac Tigranen summamque victoriae inponeret, seditio militum tenuit, qui sequi nolebant [, id est legiones Valerianae, quae impleta a se stipendia, dicentes Lucullum reliquerunt].

14—15 (*id est . . . reliquerunt*) sind unecht auch nach Jahns Ansicht.

*26) Λιούιος δ' εἰρηκεν, ὥς οὐδέποτε Ῥωμαῖοι πολεμίοις ἀποδέοντες τοσούτῳ πλήθει παρετάξαντο· σχεδὸν γὰρ οὐδ' εἰκοστόν, ἀλλ' ἔλαττον ἐγένοντο μέρος οἱ νικῶντες τῶν ἡσσημένων. *Plutarch. Lucull. 28. Vgl. Suid. s. v. Λούκουλος, II 1, 611, 10 Bhd.*

*27) Φησὶ δ' ὁ Λιούιος ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ μάχῃ πλείονας, ἐν δὲ ταύτῃ γηρωιωτέρους πεσεῖν καὶ ληφθῆναι τῶν πολεμίων. *Plutarch. Lucull. 31.*

* [Q. Metellus et Q. Hortensius. his consulibus a Q. Catulo reparatum dedicatumque Capitolium est (a. u. c. 685; a. Chr. n. 69). *Cassiod. chron.*]

LIB. LXXXXVIII.

PERIOCHA LIB. LXXXXVIII. Q. Metellus proconsul Cnoston et Lyctum et Cydoniam et alias plurimas urbes expugnavit. L. Roscius tribunus plebis legem tulit, ut equitibus Romanis in theatro quattuordecim gradus proximi adsignarentur. Cn. Pompeius lege ad populum lata persequi piratas iussus, qui commercium annonae intercluserant, intra quadragesimum diem toto mari eos expulit belloque cum eis in Cilicia confecto acceptis in deditionem piratis agros et urbes dedit. praeterea res gestas a Q. Metello adversus Cretenses continet et epistulas Metelli et Cn. Pompei in vicem missas. queritur Q. Metellus gloriam sibi rerum a se gestarum 10

a Pompeio praeripi, qui in Cretam miserit legatum suum ad accipiendas urbium deditiones. Pompeius rationem reddit hoc se facere debuisse.

8—13 (*praeterea.. debuisse*) hält Wfl. für unecht.

*28) Et primo quidem centum habuit (Creta) civitates, unde hecatompolis dicta est, post viginti et quattuor, inde, ut dicitur, duas, Gnoson et Hierapydnam, quamvis Livius plures a Metello expugnatas dicat. *Serv. ad Verg. Aen. III 106.*

LIB. C.

PERIOCHA LIB. C. C. Manilius tribunus plebis magna indignatione nobilitatis legem tulit, ut Pompeio Mithridaticum bellum mandaretur. contio eius bona. Q. Metellus perdomitis Cretensis liberae in id tempus insulae leges dedit. Cn. Pompeius ad gerendum bellum adversus Mithridaten profectus cum rege Parthorum Phraate amicitiam renovavit. equestri proelio Mithridaten vicit. praeterea bellum inter Phraaten regem Parthorum et Tigranen Armeniorum ac deinde inter filium Tigranen patremque gestum continet.

LIB. CI.

PERIOCHA LIB. CI. Cn. Pompeius Mithridaten nocturno proelio victum coegit Bosporum profugere. Tigranen in deditionem accepit eique ademptis Syria, Phoenice, Cilicia regnum Armeniae restituit. coniuratio eorum, qui in petitione consulatus ambitus 5 damnati erant, facta de interficiendis consulibus oppressa est. Cn. Pompeius, cum Mithridaten persequeretur, in ultimas ignotasque gentes penetravit; Hiberos Albanosque, qui transitum non dabant, proelio vicit. praeterea fugam Mithridatis per Colchos Heniochosque et res ab eo in Bosporo gestas continet.

LIB. CII.

PERIOCHA LIB. CII. Cn. Pompeius in provinciae formam Pontum redegit. Pharnaces, filius Mithridatis, bellum patri intulit. ab eo Mithridates obsessus in regia cum veneno sumpto parum profecisset ad mortem, a milite Gallo nomine Bitoco, a quo, ut 5 adjuvaret se, petierat, interfectus est. Cn. Pompeius Iudaeos subegit; fanum eorum in Hierosolyma, inviolatum ante id tempus, cepit. L. Catilina bis repulsam in petitione consulatus passus cum Lentulo praetore et Celhego et conpluribus aliis coniuravit de caede consulum et senatus, incendiis urbis et opprimenda re

publica, exercitu quoque in Etruria comparato. ea coniuratio 10 industria M. Tulli Ciceronis eruta est. Catilina urbe pulso de reliquis coniuratis supplicium sumptum est.

6. in] hinter *eorum* eingefügt nach jüngeren Hdschr.

*29) Livius de morte Mithridatis: 'quod cum diluisset.' *Agroetius de orthogr. S. 2267 P.*

*30) Καὶ γὰρ ἀλούσης τῆς πόλεως περὶ τρίτον μῆνα, τῇ τῆς νηστείας ἡμέρᾳ, κατὰ τὴν ἐννάτην καὶ ἑβδομηκοστὴν καὶ ἑκατοστὴν Ὀλυμπιάδα, ὑπατενόντων Γαίου Ἀντωνίου καὶ Μάρκου Τουλλίου Κικέρωνος, οἱ πολέμιοι μὲν εἰσπεσόντες ἔσφαττον τοὺς ἐν τῷ ἱερῷ. οἱ δὲ πρὸς ταῖς θυσίαις οὐδὲν ἤττον ἱερονογοῦντες διετέλουν, οὔτε ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ περὶ τῆς ψυχῆς, οὔτε ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἤδη φονεομένων ἀναγκασθέντες ἀποδρᾶναι, πᾶν δ' ὃ τι δέοι παθεῖν, τοῦτο παρ' αὐτοῖς ὑπομεῖναι τοῖς βωμοῖς κρεῖττον εἶναι νομίζοντες ἢ παρελθεῖν τι τῶν νομίμων. ὅτι δὲ οὐ λόγος ταῦτα μόνον ἐστὶν ἐγκώμιον ψευδοῦς εὐσεβείας ἐμφανίζων, ἀλλ' ἀλήθεια, μαρτυροῦσι πάντες οἱ τὰς κατὰ Πομπήιον πράξεις ἀναγράψαντες, ἐν οἷς καὶ Στράβων καὶ Νικόλαος καὶ πρὸς τούτοις Τίτος Λίβιος, ὁ τῆς Ῥωμαικῆς ἱστορίας συγγραφεύς. *Ioseph. antiq. Iud. XIII 4, 3.*

*31) Livius de Iudaeis: [Hierosolymis] fanum cuius deorum sit, non nominant, neque ullum ibi simulacrum est; neque enim esse dei figuram putant. *Comm. Bern. ad Luc. Phars. II 593; vgl. die Anm. Useners.*

LIB. CIII.

PERIOCHA LIB. CIII. Catilina a C. Antonio proconsole cum exercitu caesus est. P. Clodius accusatus, quod in habitu mulieris in sacrarium, quo virum intrare nefas est, clam intrasset et uxorem maximi pontificis stuprasset, absolutus est. C. Pontinus praetor Allobrogas, qui rebellaverant, ad Solonem domuit. P. Clodius ad plebem transiit. C. Caesar Lusitanos subegit; eoque consulatus candidato et captante rem publicam invadere conspiratio inter tres civitatis principes facta est, Cn. Pompeium, M. Crassum, C. Caesarem. leges agrariae a Caesare consule cum magna contentione invito senatu et altero consule M. Bibulo latae sunt. 10 C. Antonius proconsul in Thracia parum prospere rem gessit. M. Cicero lege a P. Clodio tribuno plebis lata, quod indemnatos cives necavisset, in exilium missus est. Caesar in provinciam

- 15 Galliam profectus Helvetios, vagam gentem, domuit, quae sedem
quaerens per provinciam Caesaris Narbonem iter facere volebat.
praeterea situm Galliarum continet. Pompeius de * * liberis
Mithridatis et Tigrane, Tigranis filio, triumphavit Magnusque a
tota contione consalutatus est.

3. *clam*] nach Halm; Hdschr.: *cum*. — 16. *de * **] Lücke angenommen nach Gr. — 17. *et Tigrane*] nach Gr.; Jahn: *Tigrane et*.

32) Horrendus magis est, perimit qui corpora, carbo.

Vrit hic inclusus, vitalia rumpit apertus;

Hunc veteres quondam variis pepulere medelis.

Tertia namque Titi simul et centesima Livi

Charta docet, ferro talem candente dolorem

Exsectum aut potio raporum semine pulsum,

Infecti dicens vix septem posse diebus

Vitam produci; tanta est violentia morbi.

Seren. Sammon. de medic. 39, 725 f.

* [M. Pupius et M. Valerius. his consulibus Catilina in agro
Pistoriensi a C. Antonio bello peremptus est (a. u. c. 693; a. Chr.
n. 61). *Cassiod. chron.*]

1. *his consulibus* . .] der ganze Satz *his . . est* gehört zu dem vorhergehenden Konsuln paar, D. Silanus und L. Murena, und ist wohl dahin umzustellen.

* [L. Piso et A. Gabinius. his consulibus Clodii rogatione
Cicero in exilium est profectus (a. u. c. 696; a. Chr. n. 58). *Cassiod. chron.*]

LIB. CIII.

- PERIOCHA LIB. CIII. Prima pars libri situm Germaniae moresque continet. C. Caesar, cum adversus Germanos, qui Ariovisto duce in Galliam transcenderant, exercitum duceret, rogatus ab Aeduis et Sequanis, quorum ager possidebatur, trepidationem
5 militum propter metum novorum hostium ortam adlocutione exercitus inhibuit et victos proelio Germanos Gallia expulit. M. Cicero Pompeio inter alios exorante et T. Annio Milone tribuno plebis agente ingenti gaudio senatus ac totius Italiae ab exilio reductus est. Cn. Pompeio per quinquennium annonae
10 cura mandata est. Caesar Ambianos, Suessionas, Viromanduos, Atrebatas, Belgarum populos, quorum ingens multitudo erat, proelio victos in deditionem accepit ac deinde contra Nervios, unam ex his civitatibus, cum magno discrimine pugnavit eamque gentem delevit, quae bellum gessit, donec ex sexaginta milibus

armatorum mille superessent, ex sescentis senatoribus tres tantum evaderent. lege lata de redigenda in provinciae formam Cypri et publicanda pecunia regia M. Catoni administratio eius rei mandata est. Ptolemaeus, Aegypti rex, ob iniurias, quas patiebatur a suis, regno *relicto* Romam venit. C. Caesar Venetos, gentem Oceano iunctam, navali proelio vicit. praeterea res a legatis eius eadem fortuna gestas continet.

7. *exorante*] nach Drak.; Naz.: *exerente*; jüngere Hdschr.: *orante* oder *exercente*. — 8. *agente*] eingefügt nach ed. princ. — 19. *relicto*] eingefügt nach Halm.

* [† P. Lentulus et Q. Metellus. his consulibus propter civiles dissensiones per senatus consultum de exilio Cicero revocatur (a. u. c. 697; a. Chr. n. 57). *Cassiod. chron.*]

LIB. CV.

PERIOCHA LIB. CV. Cum C. Catonis tribuni plebis intercessionibus comitia tollerentur, senatus vestem mutavit. M. Cato in petitione praeturae praelato Vatinio repulsam tulit. idem, cum legem impediret, qua provinciae consulibus in quinquennium, Pompeio Hispaniae, Crasso Syria et Parthicum bellum dabantur, a C. Trebonio tribuno plebis, legis auctore, in vincula ductus est. A. Gabinius proconsul Ptolemaeum reduxit in regnum Aegypti *eiecto* Archelao, quem sibi regem adsciverant. victis Germanis in Gallia Caesar Rhenum transcendit et proximam partem Germaniae domuit ac deinde Oceano in Britanniam primo parum prospere tempestatibus adversis traiecit, iterum felicius, magnaue multitudine hostium caesa aliquam partem insulae in potestatem redegit.

*33) Formam totius Britanniae Livius veterum, Fabius Rusticus recentium eloquentissimi auctores oblongae scutulae vel bipenni adsimulavere. *Tac. Agric.* 10.

*34) Britanniae licet magnitudinem olim nemo, ut refert Livius, circumvectus est, multis tamen data est varia opinio de ea loquendi. *Iornandes de origine actusque Get.* 2.

LIB. CVI.

PERIOCHA LIB. CVI. Iulia, Caesaris filia, Pompei uxor, decessit, honosque ei a populo habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. Gallorum aliquot populi Ambiorige duce, *rege* Eburonum, defecerunt; a quibus Cotta et Titurius, legati Caesaris, circumventi

- 5 insidiis cum exercitu, cui praeerant, caesi sunt. et cum aliarum quoque legionum castra oppugnata magno labore defensa essent, inter quae eius, cui in Treveris praeerat Q. Cicero, ab ipso Caesare hostes proelio fusi sunt. M. Crassus bellum Parthis inlaturus Euphraten flumen transiit victusque proelio, in quo et filius eius
10 cecidit, cum reliquias exercitus in collem recepisset, evocatus in colloquium ab hostibus velut de pace acturis, quorum dux erat Surenas, comprehensus et, ne quid vivus pateretur repugnans, interfectus est.

7. cui] nach Mg.; Hdschr.: *qui*. — Cicero] so die Hdschr.; Jahn: *Ciceronis*.

LIB. CVII.

- PERIOCHA LIB. CVII. C. Caesar Treveris in Gallia victis iterum in Germaniam transiit nulloque ibi hoste invento reversus in Galliam Eburonas et alias civitates, quae conspiraverant, vicit et Ambiorigem in fuga persecutus est. P. Clodi a T. Annio Milone,
5 candidato consulatus, Appia via ad Bovillas occisi corpus plebs in curia cremavit. cum seditiones inter candidatos consulatus, Hypsaenum, Scipionem, Milonem, essent, qui armis ac vi contendebant, ad comprimendas eas Cn. Pompeius delato ei a senatu
populoque consulatu consul tertio factus est absens et solus, quod
10 nulli alii umquam contigit. quaestione decreta de morte P. Clodi Milo iudicio damnatus in exilium actus est. lex lata est, ut ratio absentis Caesaris in petitione consulatus haberetur, invito et contra dicente M. Catone. praeterea res gestas a C. Caesare adversus Gallos, qui prope universi Vercingentorige Arverno duce defece-
15 runt, et laboriosas obsidiones urbium continet, inter quas Avarici Biturigum et Gergoviae Arvernorum.

8. delato ei a senatu populoque consulatu] nach Mg. und Wfsb.; Hdschr.: *legato et a senatu*. — 10. contigit] ergänzt nach jüng. Hdschr.

LIB. CVIII.

- PERIOCHA LIB. CVIII. C. Caesar Gallos ad Alesiam vicit omnesque Galliae civitates, quae in armis fuerant, in deditionem accepit. C. Cassius, quaestor M. Crassi, Parthos, qui in Syriam transcederant, cecidit. in petitione consulatus M. Cato repulsam tulit
5 creatis consulibus Ser. Sulpicio, M. Marcello. C. Caesar Bellovacos cum aliis Gallorum populis domuit. praeterea contentiones inter consules de successore C. Caesari mittendo, agente in senatu M. Marcello consule, ut Caesar ad petitionem consulatus veniret, cum is lege lata in tempus consulatus provincias obtinere deberet,
10 resque a M. Bibulo in Syria gestas continet.

*35) Septingentesimo condicionis suae anno quattuordecim vicos eius (Romae), incertum unde consurgens, flamma consumpsit; nec umquam, ut ait Livius, maiore incendio vastata est; adeo ut post aliquot annos Caesar Augustus ad reparationem eorum, quae tunc exusta erant, magnam vim pecuniae ex aerario publico largitus sit. *Oros.* VII 2.

LIB. CVIII

QVI EST CIVILIS BELLII PRIMVS.

PERIOCHA LIB. CVIII. Causae civilium armorum et initia referuntur contentionesque de successore C. Caesari mittendo, cum se dimissurum exercitus negaret, nisi a Pompeio dimitterentur. et C. Curionis tribuni plebis primum adversus Caesarem, dein pro Caesare actiones continet. cum senatus consultum factum esset, ut successor Caesari mitteretur, M. Antonio et Q. Cassio tribunis plebis, quoniam intercessionibus id senatus consultum impediabant, urbe pulsus, mandatumque a senatu consulibus et Cn. Pompeio, ut viderent, ne quid res publica detrimenti caperet, C. Caesar bello inimicos persecuturus cum exercitu in Italiam venit; Corfinium cum L. Domitio et P. Lentulo cepit eosque dimisit; Cn. Pompeium ceterosque partium eius Italia expulit.

6. *M. Antonio et Q. Cassio . . pulsus* nach den Hdschr.; Jahn: *M. Antonius et Q. Cassius . . pulsi sunt* (mandatumque . . caperet.); HJM. vermetet: *M. Antonio . . pulsus mandatum[que] . . caperet. C. Caesar . .*

*36) Caesar Rubicone flumine transmeato, mox ut Ariminum venit, quinque cohortes, quas tunc solas habebat, cum quibus, ut ait Livius, orbem terrarum adortus est, quid facto opus esset, edocuit. *Oros.* VI 15.

37) Livius in primo libro belli civilis ait: 'nam Athenienses de tanta maritima gloria vix duas naves effecere.' *Comm. Bern. ad Luc. Phars.* III 182.

*38) Ut ait Livius, M. Catonem expulit provincia. *Comm. Bern. ad Luc. Phars.* III 59.

* [L. Lentulus et C. Marcellus. his consulibus perniciosae in curia conflantur de Pompeio Caesareque discordiae (a. u. c. 705; a. Chr. n. 49). *Cassiod. chron.*]

Vgl. *Comm. Bern. ad Luc. Phars.* III 64.

LIB. CX

QVI EST CIVILIS BELLII SECVNDVS.

PERIOCHA LIB. CX. C. Caesar Massiliam, quae portas cluserat, obsedit et relictis in obsidione urbis eius legatis C. Trebonio et

D. Bruto profectus in Hispaniam L. Afranium et M. Petreium, legatos Cn. Pompei, cum septem legionibus ad Ilerdam in deditionem accepit omnesque incolumes dimisit, Varrone quoque, legato Pompei, cum exercitu in potestatem suam redacto. Gaditanis civitatem dedit. Massilienses duobus navalibus proeliis victi post longam obsidionem potestati Caesaris se permiserunt. C. Antonius, legatus Caesaris, male adversus Pompeianos in Illyrico rebus gestis captus est; in quo bello Opitergini Transpadani, Caesaris auxiliares, rate sua ab hostilibus navibus clusa, potius quam in potestatem hostium venirent, inter se concurrentes occubuerunt. C. Curio, legatus Caesaris in Africa, cum prospere adversus Varum, Pompeianarum partium ducem, pugnasset, a Iuba, rege Mauretaniae, cum exercitu caesus est. C. Caesar in Graeciam traiecit.

11. *hostilibus*] nach ed. princ.; Jahn mit Naz.: *hostibus*; jüngere Hdschr.: *hostium*.

*39) Livius: 'et duces ulli usui in bello milites, per quos tibi licuit sine sanguine vincere? quod Caesari pulchrum est, petimus: quibus armatis pepercisti, deditis consulas.' *Comm. Bern. ad Luc. Phars. III 354.*

et duces . .] HJM. vermutet: *et duces sumus in bello inutiles*; Hdschr.: *et duces sumus in bello milites*.

*40) Livius de hoc: 'veniant, si modo mei sunt.' *Comm. Bern. ad Luc. Phars. V 494.*

Vgl. *Comm. Bern. ad Luc. Phars. III 462.*

LIB. CXI

QVI EST CIVILIS BELLII TERTIVS.

PERIOCHA LIB. CXI. M. Caelius Rufus praetor cum seditiones in urbe concitaret novarum tabularum spe plebe sollicitata, abrogato magistratu pulsus urbe Miloni exuli, qui fugitivorum exercitum contraxerat, se coniunxit. uterque, cum bellum molirentur, interfecti sunt. Cleopatra, regina Aegypti, a Ptolemaeo fratre regno pulsa est. propter Q. Cassi praetoris avaritiam crudelitatemque Cordubenses in Hispania cum duabus Varronianis legionibus a partibus Caesaris desciverunt. Cn. Pompeius ad Dyrrachium obsessus a Caesare et praesidiis eius cum magna clade diversae partis expugnatis obsidione liberatus, translato in Thessaliam bello apud Pharsaliam acie victus est. Cicero in castris remansit, vir nihil minus quam ad bella natus. omnibus-

que adversarum partium, qui se potestati victoris permiserant, Caesar ignovit.

7. *Varronianis*] nach IGr.; Jahn mit Naz.: *Varianis*; jüng. Hdschr.: *uarrianis* oder *uarronis*.

*41) Crastine] proprium nomen est illius militis, qui primus tela iaculatus est, ut ait T. Livius: 'primus hostem percussit nuper pilo sumpto primo C. Crastinus.' *Schol. Voss. ad Luc. Phars. VII 471.*

*42) Crastinus dictus est hic, qui primus iaculatus in Pompei aciem pilum bella commisit, qui, ut historia refert, adacto in os gladio — sic inter cadavera repertus est — libidinem ac rabiam, qua pugnaverat, ipsa novitate vulneris praeferebat. de quo T. Livius dicit, tunc fuisse evocatum, proximo anno deduxisse primum pilum C. Crastinum, qui a parte Caesaris primus lanceam misit. *Comm. Bern. ad Luc. Phars. VII 470.*

5. *deduxisse*] Sauppe vermutet: *duxisse*.

43) Ἐν δὲ Παταβίῳ Γάιος Κορνήλιος, ἀνὴρ εὐδόκιμος ἐπὶ μαντικῇ, Αἰβίου τοῦ συγγραφέως πολίτης καὶ γνώριμος, ἐτύγγανεν ἐπ' οἰωνοῖς καθήμενος ἐκείνην τὴν ἡμέραν. καὶ πρῶτον μὲν, ὡς Αἰβίος φησι, τὸν καιρὸν ἔγνω τῆς μάχης καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἶπεν, ὅτι καὶ δὴ περαίνεται τὸ χοῖμα καὶ συνίασιν εἰς ἔργον οἱ ἄνδρες. αὐτὸς δὲ πρὸς τῇ θῆα γενόμενος καὶ τὰ σημεῖα κατιδὼν ἀνῆλτο μετ' ἐνθουσιασμοῦ βοῶν 'Νικᾶς, ὦ Καῖσαρ'. ἐκπλαγέντων δὲ τῶν παρατυγχόντων περιελὼν τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐνωμότως ἔφη μὴ πρὶν ἐπιθῆσεσθαι πάλιν, ἢ τῇ τέχνῃ μαρτυρῆσαι τὸ ἔργον. ταῦτα μὲν οὖν ὁ Αἰβίος οὕτω γενέσθαι καταβεβαιούται. *Plutarch. Caes. 47. Vgl. Comm. Bern. ad Luc. Phars. VII 192.*

*44) T. Livius eum (Ciceronem) in Sicilia aegrum fuisse tradit eo tempore, quo Pharsaliae pugnatum est, et ibi eum accepisse litteras a victore Caesare, ut bono animo esset. *Comm. Bern. ad Luc. Phars. VII 62.*

1. *in Sicilia*] Usener: 'latet fort. *Diracii*'; cf. Cic. de div. 1, 68'; Hdschr.: *insicili*. — 2. *ibi*] Usener: 'immo Brundisii'.

* [Q. Fusius et P. Vaticanus. his consulibus Caesar Pompeium Pharsalico proelio superavit. Pompeius fugiens in Aegyptum occisus est (a. u. c. 707; a. Chr. n. 47). *Cassiod. chron.*] *Vgl. Comm. Bern. ad Luc. Phars. V 499.*

LIB. CXII

QVI EST CIVILIS BELLI QVARTVS.

- PERIOCHA LIB. CXII. Trepidatio victarum partium in diversas orbis terrarum partes et fuga refertur. Cn. Pompeius, cum Aegyptum petisset, iussu Ptolemaei regis, pupilli sui, auctore Theodoto praeceptore, cuius magna apud regem auctoritas erat, et Pothino occisus est ab Achilla, cui id facinus erat delegatum, 5 in navicula, antequam in terram exiret. Cornelia uxor et Sex. Pompeius filius Cypron refugerunt. Caesar post tertium diem insecutus, cum ei Theodotus caput Pompei et anulum obtulisset, offensus est et inlacrimavit; nec sine periculo Alexandriam tumultuantem intravit. Caesar dictator creatus Cleopatram in regnum Aegypti reduxit et inferentem bellum Ptolemaeum iisdem 10 auctoribus, quibus Pompeium interfecerat, cum magno suo discrimine vicit. Ptolemaeus dum fugit, in Nilo navicula subsegit. praeterea laboriosum M. Catonis in Africa per deserta cum legionibus iter et bellum a Cn. Domitio adversus Pharnacen parum 15 prospere gestum continet.

8. *offensus*] nach Gr.; Jahn mit Naz.: *insensus*. — *nec*] eingefügt nach Gr. — 14. *Pharnacen*] nach ed. vet.; Naz.: *prahaten*; Jahn: *phraaten*.

*45) Interea, sicut dixit Livius, oppressus est Tubero et Pansa; fugerunt ad Pompeium, cum quaererentur. inter has moras supervenit Curio ad Africam. *Schol. Gronov. in Cic. or. pro Lig. S. 415 Or.*

*46) Hunc locum poeta de Livio tulit, qui Corneliam dicit dixisse Pompeio: 'vicit, Magne, felicitatem tuam mea fortuna. quid enim ex funesta Crassorum domo recipiebas, nisi ut minueretur magnitudo tua?' *Comm. Bern. ad Luc. Phars. VIII 91.*

47) 'Castra quoque diversis partibus Cassius et Bogud adorti haud multum afuere, quin opera perumperent'. *Prisc. inst. gramm. VI 22, S. 686 P. 1, S. 213, 16 Htz. Vgl. Fragm. 49. 54.*

48) 'Quo tempore firmandi regni Bogudis causa exercitum in Africam traicere conatus sit'. *Priscian. inst. gramm. VI 22, S. 686 P. 1, S. 213, 18 Htz.*

49) 'Cassius gessisset cum Trebonio bellum, si Bogudem trahere in societatem furoris potuisset'. *Priscian. inst. gramm. VI 22, S. 686 P. 1, S. 214, 1 Htz. Vgl. Fragm. 47. 54.*

50) Legati autem, quos rex miserat, duo fuerunt, quorum unus erat Dioscorides et alter Serapio. ex his unus occisus est,

ut T. Livius meminit libro quarto (belli civilis). *Schol. Berol. C., Voss. ad Luc. Phars. X 471.*

51) Arsinoe] soror Ptolemaei fuit; hanc Ganymedes quidam spado puellae acceptissimus in castra Achillae perduxit, cuius iussu Achilles occisus est et exercitui praeponitur Ganymedes. hunc postea Caesar victis Aegyptiis in triumpho duxit, ut meminit Livius in libro quarto civilis belli. *Schol. Berol. C., Voss. (vgl. Guelf.) ad Luc. Phars. X 521. Vgl. Schol. Vratisl. C. ad Luc. Phars. X 519.*

*52) Quadraginta milia librorum Alexandriae arserunt; pulcherrimum regiae opulentiae monumentum alius laudaverit, sicut et Livius, qui elegantiae regum curaeque egregium id opus ait fuisse. *L. Seneca de tranquill. anim. 9, 5.*

LIB. CXIII

QVI EST CIVILIS BELLI QVINTVS.

PERIOCHA LIB. CXIII. Confirmatis in Africa Pompeianis partibus, imperium earum P. Scipioni delatum est Catone, cui ex aequo deferebatur imperium, cedente. et cum de diruenda urbe Vtica propter favorem civitatis eius in Caesarem deliberaretur idque ne fieret M. Cato tenuisset, Iuba suadente, ut dirueretur, 5 tutela eius et custodia mandata est Catoni. Cn. Pompeius, Magni filius, in Hispania contractis viribus, quarum ducatum nec Afranius nec Petreius excipere volebant, bellum adversus Caesarem renovavit. Pharnaces, Mithridatis filius, rex Ponti, sine ulla belli mora victus est. cum seditiones Romae a P. Dolabella tribuno 10 plebis legem ferente de novis tabulis excitatae essent et ex ea causa plebs tumultuaretur, inductis a M. Antonio magistro equitum in urbem militibus octingenti e plebe caesi sunt. Caesar veteranis cum seditione missionem postulantibus dedit, et cum in Africam traiecisset, adversus copias Iubae regis cum discri- 15 mine magno pugnavit.

53) 'Et ipse circa Pulpud oram tuebatur'. *Priscian. inst. gramm. VI 22, S. 687 P. 1, S. 214, 4 Htz.*

LIB. CXIII

QVI EST CIVILIS BELLI SEXTVS.

PERIOCHA LIB. CXIII. Bellum in Syria Caecilius Bassus eques Romanus Pompeianarum partium excitavit relicto a legione Sex. Caesare, quae ad Bassum transierat, occisoque eo. Caesar Sci-

- pionem praetorem Iubamque vicit ad Thapsum castris eorum
 5 expugnatis. Cato audita re cum se percussisset Vticae et inter-
 veniente filio curaretur, inter ipsam curationem rescisso vulnere
 expiravit anno aetatis quadragesimo octavo. Petreius Iubam se-
 que interfecit. P. Scipio in nave circumventus honestae morti
 10 vocem *honestam* adiecit; quaerentibus enim imperatorem hosti-
 bus dixit: 'Imperator se bene habet'. Faustus et Afranius occisi;
 Catonis filio venia data. Brutus, legatus Caesaris, in Gallia Bello-
 vacos rebellantes proelio vicit.

9. *honestam*] eingefügt nach Jahn.

54) 'Bogud' nomen barbarum, quod Livius in centesimo
 quarto decimo declinavit 'Bogudis'. *Priscian. inst. gramm.* V 10,
 S. 643 P. 1, S. 146, 18 Htz. *Vgl. Fragm.* 47. 49.

*55) . . . optarem illud mihi contingere, quod T. Livius scri-
 bit de Catone: cuius gloriae neque profuit quisquam laudando
 nec vituperando nocuit, cum utrumque summis praediti fecerint
 ingeniis. significat autem M. Ciceronem et C. Caesarem, quorum
 alter laudes, alter vituperationes supra dicti scripsit viri. *Hiero-*
nym. ad Pammachium prol. lib. II in Hoseam, VI S. 54 *Vallars.*
Vgl. Comm. Bern. ad Luc. Phars. VI 787.

LIB. CXV

QVI EST CIVILIS BELLII SEPTIMVS.

- PERIOCHA LIB. CXV. Caesar quattuor triumphos duxit, ex
 Gallia, ex Aegypto, ex Ponto et Africa; epulum et omnis generis
 spectacula dedit. M. Marcello consulari senatu rogante reditum
 concessit; quo beneficio eius Marcellus frui non potuit, a Cn.
 5 Magio, cliente suo, Athenis occisus. recensum egit, quo censa
 sunt civium capita centum quinquaginta milia. profectusque in
 Hispaniam adversus Cn. Pompeium, multis utrimque expeditioni-
 bus factis et aliquot urbibus expugnatis summam victoriam cum
 magno discrimine ad Mundam urbem consecutus est. Pompeius
 10 Sex. effugit.

* [C. Iulius Caesar quartum et Fabius Maximus. his con-
 sulibus C. Iulius Caesar per quadriduum triumphavit (a. u. c. 709;
 a. Chr. n. 45). *Cassiod. chron.*]

LIB. CXVI

QVI EST CIVILIS BELLII OCTAVVS.

- PERIOCHA LIB. CXVI. Caesar ex Hispania quintum triumphum
 egit. et cum plurimi maximique honores a senatu decreti essent,

inter quos, ut parens patriae appellaretur et sacrosanctus ac dictator in perpetuum esset, invidiae adversus eum causam praestitere, et quod senatui deferenti hos honores, cum ante aedem 5 Veneris Genetricis sederet, non adsurrexit, et quod a M. Antonio consule, collega suo, inter Lupercos currente diadema capiti suo inpositum in sella reposuit, et quod Epidio Marullo et Caesetio Flavo tribunis plebis invidiam ei tamquam regnum adfectanti *moventibus* potestas abrogata est. ex his causis conspiratione in 10 eum facta, cuius capita fuerunt M. Brutus et C. Cassius et ex Caesaris partibus D. Brutus et C. Trebonius, in Pompei curia occisus est viginti tribus vulneribus occupatumque ab interfecto-ribus eius Capitolium. oblivione deinde caedis eius a senatu decreta, obsidibus Antoni et Lepidi liberis acceptis coniurati a 15 Capitolio descenderunt. testamento Caesaris heres ex parte dimidia institutus C. Octavius, sororis nepos, et in nomen adoptatus est. Caesaris corpus cum in campum Martium ferretur, a plebe ante rostra crematum est. dictaturae honos in perpetuum sublatus est. C. Amatius, humillimae sortis homo, qui se C. Mari 20 filium ferebat, cum apud credulam plebem seditiones moveret, necatus est.

10. *moventibus*] eingefügt nach ed. pr. — 20. C. Amatius] nach Sig.; Naz.: *chamates*; jüng. Hdschr.: *chamaces*.

56) Ἦν γάρ τι τῇ Καίσαρος οἰκίᾳ προσκείμενον οἶον ἐπὶ κόσμῳ καὶ σεμνότητι τῆς βουλῆς ψηφισαμένης ἀκρωτήριον, ὡς Αἰβίος ἱστορεῖ. τοῦτο ὄναρ ἢ Καλπουρνία θεασαμένη καταρρηγνύμενον ἔδοξε ποινιαῖσθαι καὶ δακρύνειν. ἡμέρας δ' οὖν γενομένης ἔδεῖτο τοῦ Καίσαρος, εἰ μὲν οἶόν τε, μὴ προσελθεῖν, ἀλλ' ἀναβαλέσθαι τὴν σύγκλητον· εἰ δὲ τῶν ἐκείνης ὀνείρων ἐλάχιστα φροντίζει, σκέψασθαι διὰ μαντικῆς ἄλλης καὶ ἱερῶν περὶ τοῦ μέλλοντος. Plutarch. Caes. 63. Vgl. Obseq. 67.

57) Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam] malum omen est, quando non fumum, sed flammaram egerit globos; et, ut dicit Livius, tanta flamma ante mortem Caesaris ex Aetna monte defluxit, ut non tantum vicinae urbes, sed etiam Regina civitas afflaretur. Serv. ad Verg. Georg. I 472.

58) Quod de Caesare maiori volgo dictatum est et a T. Livio positum, in incerto esse, utrum illum nasci magis rei publicae profuerit an non nasci, dici etiam de ventis potest. L. Seneca nat. quaest. V 18, 4.

* [C. Iulius Caesar quintum et M. Antonius. his consulibus M. Antonius Lupercalibus sella aurea sedenti Caesari diadema renuenti imposuit, atque idibus Martiis Caesar in Pompeia curia occisus est (a. u. c. 710; a. Chr. n. 44). *Cassiod. chron.*]

LIB. CXVII.

PERIOCHA LIB. CXVII. C. Octavius Romam ex Epiro venit — eo enim illum Caesar praemiserat bellum in Macedonia gesturus — omnibusque prosperis exceptus [et] nomen Caesaris sumpsit. in confusione rerum ac tumultu M. Lepidus pontificatum maximum interceptit. et M. Antonius consul cum inpotenter dominaretur legemque de permutatione provinciarum per vim tulisset et Caesarem quoque petentem, ut sibi adversus percussores avunculi adesset, magnis iniuriis adfecisset, Caesar et sibi et rei publicae vires adversus eum paraturus deductos in colonias veteranos excitavit. legiones quoque quarta et Martia signa ab Antonio ad Caesarem tulerunt; deinde et complures saevitia M. Antoni, passim in castris suis trucidantis qui ei suspecti erant, ad Caesarem desciverunt. D. Brutus, ut petenti Cisalpinam Galliam Antonio obsisteret, Mutinam cum exercitu occupavit. praeterea discursum utriusque partis virorum ad accipiendas provincias apparatusque belli continet.

3. [et] *nomen*: nach Wfsb.; Hdschr.: *et nomen*; Htz. vermutet: *exceptus* <est> *et*. — 15. *discursum*] nach den Hdschr.; Jahn: *discursus*.

LIB. CXVIII.

PERIOCHA LIB. CXVIII. M. Brutus in Graecia sub praetextu rei publicae et suscepti contra M. Antonium belli exercitum, cui P. Vatinius praeerat, cum provincia in potestatem suam redegit. C. Caesari, qui privatus rei publicae arma sumpserat, propraetoris imperium a senatu datum est cum consularibus ornamentis adiectumque, ut senator esset. M. Antonius D. Brutum Mutinae obsedit, missique ad eum a senatu legati de pace parum ad componendam eam valuerunt. populus Romanus saga sumpsit. M. Brutus in Epiro C. Antonium praetorem cum exercitu potestati suae subiecit.

59) Livius in cxviii: 'adversus interfectores C. Caesaris ultoribus manum comparans concibat'. *Priscian. inst. gramm.* VIII 40, S. 865 P. 1, S. 477, 1 Htz.

LIB. CXVIII.

PERIOCHA LIB. CXVIII. C. Trebonius in Asia fraude P. Dolabellae occisus est. ob id facinus Dolabella hostis a senatu iudicatus est. cum Pansa consul male adversus Antonium pugnasset, A. Hirtius consul cum exercitu superveniens fuis M. Antoni copiis fortunam utriusque partis aequavit. victus deinde ab Hirtio et Caesare Antonius in Galliam confugit et M. Lepidum cum legionibus, quae sub eo erant, sibi iunxit hostisque a senatu cum omnibus, qui intra praesidia eius essent, iudicatus est. A. Hirtius, qui post victoriam in ipsis hostium castris ceciderat, et C. Pansa ex vulnere, quod in adverso proelio exceperat, defunctus in campo Martio sepulti sunt. adversus C. Caesarem, qui solus ex tribus ducibus supererat, parum gratus senatus fuit, qui D. Bruto, obsidione Mutinensi a Caesare liberato, triumpho honore decreto Caesaris militumque eius mentionem non satis gratam habuit. ob quae C. Caesar reconciliata per M. Lepidum cum M. Antonio gratia Romam cum exercitu venit et perculsis adventu eius eis, qui in eum iniqui erant, cum annos undeviginti haberet, consul creatus est.

LIB. CXX.

PERIOCHA LIB. CXX. C. Caesar consul legem tulit de quaestione habenda in eos, quorum opera Caesar pater occisus esset; postulatique ea lege M. Brutus, C. Cassius, D. Brutus absentes damnati sunt. cum M. Antoni vires Asinius quoque Pollio et Munatius Plancus cum exercitibus suis adiuncti ampliassent, D. Brutus, cui senatus, ut persequeretur Antonium, mandaverat, relictus a legionibus suis profugit, et iussu Antoni, in cuius potestatem venerat, [caesus] a Capeno Sequano interfectus est. C. Caesar pacem cum Antonio et Lepido fecit, ita ut tresviri rei publicae constituendae per quinquennium essent ipse et Lepidus et Antonius et ut suos quisque inimicos proscriberent; in qua proscriptione plurimi equites Romani, centum triginta senatorum nomina fuerunt, et inter eos L. Pauli, fratris M. Lepidi, et L. Caesaris, Antoni avunculi, et M. Ciceronis. huius occisi a Popillio, legionario milite, cum haberet annos sexaginta tres, caput quoque cum dextra manu in rostris positum est. praeterea res a M. Bruto in Graecia gestas continet.

4. *Antoni* nach Halm; Hdschr.: *antonius*. — 7. *profugit et iussu* nach Halm; für *profugit et* hat Naz. nach Mms. *profugisset* hinter *venerat*; die jüngeren Hdschr. theils ebenso, theils *cum profugisset* hinter *suis*. — 8. [*caesus*] getilgt nach Jahn; Naz. hat hier nach Mms. *caesus*; die jüng. Hdschr. ebenso; Wfsb. vermutet: *(virgis) caesus*.

*60) 'M. Cicero sub adventum triumvirorum urbe cesserat pro certo habens, id quod erat, non magis se Antonio eripi quam Caesari Cassium et Brutum posse; primo in Tusculanum fugerat, inde transversis itineribus in Formianum, ut a Caieta navem
 5 consensurus, proficiscitur. unde aliquoties in altum provectum cum modo venti adversi rettulissent, modo ipse iactationem navis caeco volvente fluctu pati non posset, taedium tandem eum et fugae et vitae cepit, regressusque ad superiorem villam, quae paulo plus mille passibus a mari abest, 'moriar' inquit 'in patria
 10 saepe servata'. satis constat servos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum; ipsum deponi lecticam et quietos pati, quod sors iniqua cogeret, iussisse. prominenti ex lectica praebentique innotam cervicem caput praecisum est. nec satis stolidae crudelitati militum fuit; manus quoque, scripsisse [aliquid]
 15 in Antonium exprobrantes, praeciderunt. ita relatum caput ad Antonium iussuque eius inter duas manus in rostris positum, ubi ille consul, ubi saepe consularis, ubi eo ipso anno adversus Antonium, quanta nulla umquam humana vox, cum admiratione eloquentiae auditus fuerat. vix attollentes *prae* lacrimis oculos
 20 homines intueri trucidata membra civis poterant'. *Seneca rhet. suas.* 6, 17 S. 33, 12 Bu.; S. 42, 3 Klg.

14. [*aliquid*] getilgt nach ASchaefer. — 20. *trucidata*] nach den Hdschr.; Klg. schreibt nach Haase: *trucidati*.

*61) 'Vixit tres et sexaginta annos, ut, si vis afuisset, ne in-
 matura quidem mors videri possit. ingenium et operibus et
 praemiis operum felix; ipse fortunae diu prosperae et in longo
 5 tenore felicitatis magnis interim ictus vulneribus, exilio, ruina partium, pro quibus steterat, filiae [morte] exitu tam tristi atque
 praeter mortem, quae vere aestimanti minus indigna videri potuit, quod a victore inimico *nil* crudelius passurus erat, quam
 10 quod eiusdem fortunae compos victo fecisset. si quis tamen virtutibus vitia pensarit, vir magnus ac memorabilis fuit et in cuius laudes exsequendas Cicerone laudatore opus fuerit'. *Seneca rhet. suas.* 6, 22 S. 35, 15 Bu.; S. 44, 28 Klg.

10. *pensarit*] Klg. schreibt *pensaret* mit den guten Hdschr.

* [C. Pansa et A. Hirtius. his consulibus Caesar Octavianus, Antonius et Lepidus amicitiae foedus inierunt. M. Cicero Caietae per Popilium militem occisus est annorum trium et sexaginta. Caesar Octavianus forum Augustum aedificavit (a. u. c. 711; a. Chr. n. 43). *Cassiod. chron.*]

LIB. CXXI

QVI EDITVS POST EXCESSVM AVGVSTI DICTVR.

PERIOCHA LIB. CXXI. C. Cassius, cui mandatum a senatu erat, ut Dolabellam hostem iudicatum bello persequeretur, auctoritate rei publicae adiutus Syriam cum tribus exercitibus, qui in eadem provincia erant, in potestatem suam redegit; Dolabellam in urbe Laudicia obsessum mori coegit. M. quoque Bruti iussu C. Antonius captus occisus est.

LIB. CXXII.

PERIOCHA LIB. CXXII. M. Brutus adversus Thracas parumper prospere rem gessit, omnibusque transmarinis provinciis exercitibusque in potestatem eius et C. Cassi redactis coierunt Smyrnae uterque ad ordinanda belli futuri consilia. M. Messalae Publicolam fratrem vinctum communi consilio condonaverunt.

1. *parumper*] nach P. la Roche; Hdschr.: *parum*; Wfsb. vermutet: *(haud) parum*.

LIB. CXXIII.

PERIOCHA LIB. CXXIII. Sex. Pompeius, Magni filius, collectis ex Epiro proscriptis ac fugitivis cum exercitu diu sine ulla loci cuiusquam possessione praedatus in mari Messanam oppidum in Sicilia primum, dein totam provinciam occupavit; occisoque Pompeio Bithynico praetore Q. Salvidienum, legatum Caesaris, navali proelio vicit. Caesar et Antonius cum exercitibus in Graeciam traiecerunt bellum adversus Brutum et Cassium gesturi. Q. Cornificius in Africa T. Sextium, Cassianarum partium du-
cem, proelio vicit.

4. *dein*] so der Naz. nach Mms.

LIB. CXXIII.

PERIOCHA LIB. CXXIII. C. Caesar et Antonius apud Philippos vario eventu adversus Brutum et Cassium pugnauerunt, ita ut dextra utriusque cornua vincerent et castra quoque utrumque ab iis, qui vicerant, expugnarentur. sed inaequalem fortunam partium mors Cassi fecit, qui, cum in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus mortem conscivit. altera dein acie victus M. Brutus et ipse vitam finiit exorato Stratone, fugae comite, ut sibi gladium adigeret. annorum erat * * circiter quadraginta, inter quos Q. Hortensius occisus est.

3. *ab iis*] mit Naz., der nach Mms. *ab his* hat. — 6. *dein acie*] nach Halm, der *deinde (acie)* vorschlug; Hdschr.: *deinde*.

LIB. CXXV.

PERIOCHA LIB. CXXV. Caesar relicto trans mare Antonio — provinciae ea parte imperii positae ei cesserant — reversus in Italiam veteranis agros divisit. seditiones exercitus sui, quas corrupti a Fulvia, M. Antoni uxore, milites adversus imperatorem suum concitaverant, cum gravi periculo inhibuit. L. Antonius consul, M. Antoni frater, eadem Fulvia consiliante bellum Caesari intulit; receptis in partes suas populis, quorum agri veteranis adsignati erant, et M. Lepido, qui custodiae urbis cum exercitu praeerat, fuso hostiliter in urbem irupit.

LIB. CXXVI.

PERIOCHA LIB. CXXVI. Caesar, cum esset annorum viginti trium, obsessum in oppido Perusia L. Antonium conatumque aliquotiens erumpere et repulsum fame coegit in deditionem venire ipsique et omnibus militibus eius ignovit, Perusiam diruit redactisque in potestatem suam omnibus diversae partis exercitibus bellum citra ullum sanguinem confecit.

LIB. CXXVII.

PERIOCHA LIB. CXXVII. Parthi Labieno, qui Pompeianarum partium fuerat, duce in Syriam inruperunt victoque Decidio Saxa, M. Antoni legato, totam eam provinciam occupaverunt. M. Antonius, cum ad bellum adversus Caesarem gerendum * * uxore Fulvia, ne concordiae ducum obstaret, pace facta cum Caesare sororem eius Octaviam in matrimonium duxit. Q. Salvidienum consilia nefaria adversus Caesarem molitum indicio suo protraxit, isque damnatus mortem conscivit. P. Ventidius, Antoni legatus, Parthos proelio victos Syria expulit Labieno, eorum duce, occiso. cum vicinus Italiae hostis Sex. Pompeius Siciliam teneret et commercium annonae impediret, expostulatam cum eo pacem Caesar et Antonius fecerunt, ita ut Siciliam provinciam haberet. praeterea motus Africae et bella ibi gesta continet.

4. * * uxore] Jahn schreibt: *incitaretur ab uxore*; allein *incitaretur ab* fehlt in den Hdschr. (auch in Naz. nach Mms.).

62) Dissensione orta inter Caesarem Augustum Antoniumque L. Cocceius Nerva, avus eius, qui postea imperavit, petit a Caesare, ut aliquem, cum quo de summa rerum tractaret, mitteret Tarracinam. et primum Maecenas, mox et Agrippa adgressi sunt, hique, qui pepigerant fidem confirmatissimam, in una castra

conferri signa utriusque exercitus iusserunt. hoc et T. Livius in libro cxxvii refert excepta Fonteii Capitonis mentione. *Porph. ad Horat. sat. I 5, 27.*

Quoniam inter Augustum et Antonium reliquiae erant dissensionis, Cocceius Nerva, proavus Nervae, qui postea imperavit 10 Romae, mandavit Augusto, ut mitteret, qui de summa rerum tractaret. ergo missus est Maecenas cum Agrippa, qui utrumque exercitum in una castra coegerunt. hoc Livius lib. cxvii. intelligendum autem, quod Fonteio misso ab Antonio Augustus Maecenatem et ceteros ad eundem locum miserit. *Acro ad Horat. 15 sat. I 5, 29.*

Ab Antonio missus fuerat Fonteius Capito legatus, ab Augusto Maecenas intercedente Cocceio Nerva, proavo Nervae imperatoris, qui et Augusto et Antonio gratus erat, cum Agrippa. ea autem condicione convenerant legati, ut de summa rerum 20 tractarent exortamque dissensionem inter duos hos imperatores componerent; quod et fecerunt et utrumque exercitum iuxta Brundisium in una castra cum magna laetitia coegerunt, ut refert Livius lib. cxxvii. *Schol. Cruq. ad Horat. sat. I 5, 29.*

LIB. CXXVIII.

PERIOCHA LIB. CXXVIII. Cum Sex. Pompeius rursus latrociniiis mare infestum redderet nec pacem, quam acceperat, praestaret, Caesar necessario adversus eum bello suscepto duobus navalibus proeliis cum dubio eventu pugnavit. P. Ventidius, legatus M. Antoni, Parthos in Syria proelio vicit regemque eorum occidit. 5 Iudaei quoque a legatis Antoni subacti sunt. praeterea belli Siculi apparatus continet.

6. *Siculi*] so im Naz. nach Mms.

* [† M. Agrippa et L. Caninius. his consulibus lacus Lucrinus in portum conversus est (a. u. c. 717; a. Chr. n. 37). *Cassiod. chron.*]

LIB. CXXVIII.

PERIOCHA LIB. CXXVIII. Adversus Sex. Pompeium vario eventu navalibus proeliis pugnatum est, ita ut ex duabus Caesaris classibus altera, cui Agrippa praeerat, vinceret, altera, quam Caesar 5 duxerat, deleta expositi in terram milites in magno periculo essent. victus deinde Pompeius in Asiam profugit. M. Lepidus, qui ex Africa velut ad societatem belli contra Sex. Pompeium a Caesare gerendi traiecerat, cum bellum Caesari quoque inferret, relictus

ab exercitu abrogato triumviratus honore vitam impetravit. M. Agrippa navali corona a Caesare donatus est, qui honos nulli
10 ante eum habitus erat.

5. *in Asiam*] nach Ruhnken; Naz.: *in Siciliam*; jüngere Hdschr.: *in ciliciam*; eine jüngere Hdschr.: *in sicilia*; Wfsb. vermutet: *in Siciliam* (*inde Asiam*); Mg.: *in* (*Asiam ex*) *Sicilia*.

LIB. CXXX.

PERIOCHA LIB. CXXX. M. Antonius, dum cum Cleopatra luxuriaretur, tarde Mediam ingressus bellum cum legionibus duodeviginti et sedecim milibus equitum Parthis intulit et, cum duabus legionibus amissis, nulla re prospere cedente retro rediret,
5 insecutis subinde Parthis et ingenti trepidatione et magno totius exercitus periculo in Armeniam reversus est, uno et viginti diebus trecenta milia fuga emensus. circa octo milia hominum tempestatibus amisit. tempestates quoque infestas super tam infelicitate susceptum Parthicum bellum culpa sua passus est, quia
10 hiemare in Armenia nolebat, dum ad Cleopatram festinat.

1. *luxuriaretur*] so auch im Naz. nach Mms. — 2. *duodeviginti*] so im Naz. nach Mms.

LIB. CXXXI.

PERIOCHA LIB. CXXXI. Sex. Pompeius, cum in fidem M. Antonii veniret, bellum adversus eum in Asia moliens oppressus a legatis eius occisus est. Caesar seditionem veteranorum cum magna perniciem motam inhibuit, Iapydas et Dalmatas et Pannonios subegit.
5 Antonius Artavasden, Armeniae regem, fide data perductum in vincula conici iussit regnumque Armeniae filio suo ex Cleopatra nato dedit, quam uxoris loco iam pridem captus amore eius habere coeperat.

LIB. CXXXII.

PERIOCHA LIB. CXXXII. Caesar in Illyrico Dalmatas domuit. cum M. Antonius ob amorem Cleopatrae, ex qua duos filios habebat, Philadelphum et Alexandrum, neque in urbem venire vellet neque finito triumviratus tempore imperium deponere bellumque moliretur, quod urbi et Italiae inferret, ingentibus tam
5 navalibus quam terrestribus copiis ob hoc contractis remissoque Octaviae, sorori Caesaris, repudio, Caesar in Epirum cum exercitu traiecit. pugnae deinde navales et proelia equestria secunda Caesaris referuntur.

LIB. CXXXIII.

PERIOCHA LIB. CXXXIII. M. Antonius ad Actium classe victus Alexandriam profugit; obsessusque a Caesare, in ultima desperatione rerum, praecipue occisae Cleopatrae falso rumore impulsus se ipse interfecit. Caesar Alexandria in potestatem redacta, Cleopatra, ne in arbitrium victoris veniret, voluntaria morte defuncta, in urbem reversus tres triumphos egit, unum ex Illyrico, alterum ex Actiaca victoria, tertium de Cleopatra, inposito fine civilibus bellis altero et vicesimo anno. M. Lepidus, Lepidi, qui triumvir fuerat, filius, coniuratione adversus Caesarem facta bellum moliens oppressus et occisus est.

*63) T. Livius refert illam (Cleopatram), cum de industria ab Augusto in captivitate indulgentius tractaretur, identidem dicere solitam fuisse: *ὃ θριαμβεύσομαι*, id est 'non triumphabor ab alio'. *Porph. ad Hor. carm. I 37, 30. Vgl. Acro und Schol. Cruquianum zu d. St.*

* [C. Caesar iterum et M. Messala. his consulibus apud Actium M. Antonius a Caesare superatur (a. u. c. 723; a. Chr. n. 31). *Cassiod. chron.*]

* [C. Caesar tertium et M. Crassus. his consulibus Nicopolim Caesar construit, ludos Actiacos instituit. Antonius a Caesare proelio peremptus Alexandriae in mausoleo cum Cleopatra reconditur (a. u. c. 724; a. Chr. n. 30). *Cassiod. chron.*]

LIB. CXXXIII.

PERIOCHA LIB. CXXXIII. C. Caesar rebus compositis et omnibus provinciis in certam formam redactis Augustus quoque cognominatus est, et mensis Sextilis in honorem eius appellatus est. cum ille conventum Narbone egit, census a tribus Galliis, quas Caesar pater vicerat, actus. bellum adversus Basternas et Moesos et alias gentes a M. Crasso *gestum* * * referuntur.

6. *gestum*] eingefügt nach jüngeren Hdschr. — *referuntur*] so im Naz. nach Mms.]

* [† C. Caesar quintum et M. Agrippa iterum. his consulibus Parthorum dissensiones per Caesarem sedatae (a. u. c. 726; a. Chr. n. 28). *Cassiod. chron.*]

* [C. Caesar sextum et M. Agrippa tertium. Caesar leges protulit, iudices ordinavit, provincias disposuit et ideo Augustus cognominatus est (a. u. c. 727; a. Chr. n. 27). *Cassiod. chron.*]

LIB. CXXXV.

PERIOCHA LIB. CXXXV. Bellum a M. Crasso adversus Thracas et a Caesare adversus Hispanos gestum refertur, et Salassi, gens Alpina, perdomiti.

*64) In cuius apparitionis die, quod Epiphania appellatur, Caesar Augustus in spectaculis, sicut Livius narrat, Romano populo nuntiat regressus a Britannia insula totum orbem terrarum tam bello quam amicitii Romano imperio pacis abundantia subditum. *Apponius in canticum canticorum* XII S. 237 (Romae 1843).

* [C. Augustus Caesar octavum et M. Silanus. his consulibus Cantabros, Germanos, Salassos Caesar perdomuit (a. u. c. 729; a. Chr. n. 25). *Cassiod. chron.*]

* [† C. Augustus Caesar nonum et C. Norbanus. his consulibus Astures et Cantabri per L. Lamiam perdomiti (a. u. c. 730; a. Chr. n. 24). *Cassiod. chron.*]

LIB. CXXXVI.

PERIOCHA LIB. CXXXVI *fehlt.*

65) Item T. Livius libro CXXXVI: 'eodem anno ludos saeculares Caesar ingenti adparatu fecit, quos centesimo quoque anno — is enim terminus saeculi — fieri mos'. *Censorin. de die nat.* 17, S. 46, 3 *O. Iahn.*

* [† M. Apuleius et P. Silius. his consulibus aquilas et signa Crassiana de Parthis Caesar recepit (a. u. c. 734; a. Chr. n. 20). *Cassiod. chron.*]

* [† C. Sentius et Q. Lûcretius. his consulibus Caesari ex provinciis redeunti currus cum corona aurea decretus est, quo ascendere noluit (a. u. c. 735; a. Chr. n. 19). *Cassiod. chron.*]

PERIOCHA LIB. CXXXVII *fehlt.*

LIB. CXXXVIII.

PERIOCHA LIB. CXXXVIII. Raeti a Ti. Nerone et Druso, Caesaris privignis, domiti. Agrippa, Caesaris gener, mortuus. a Druso census actus est.

LIB. CXXXVIII.

PERIOCHA LIB. CXXXVIII. Civitates Germaniae cis Rhenum et trans Rhenum positae oppugnantur a Druso, et tumultus, qui

ob censum exortus in Gallia erat, conponitur. ara divi Caesaris ad confluentem Araris et Rhodani dedicata sacerdote creato C. Iulio Vercondaridubno Aeduo.

5

3. *ara divi Caesaris*] *ara divi* nach einer Hdschr. des Sig.; Naz. nach Mms.: *ardicaesaris*.

LIB. CXXXX.

PERIOCHA LIB. CXXXX. Thraces domiti a L. Pisone, item Cherusci, Tencteri, Chauci aliaeque Germanorum trans Rhenum gentes subactae a Druso referuntur. Octavia, soror Augusti, defuncta ante amisso filio M. Marcello, cuius monumenta sunt theatrum et porticus nomine eius dicata.

5

4. *M.*] eingefügt nach jüng. Hdschr. — 5. *nomine*] nach Sig.; Hdschr.: *nominis*; Jahn: *nomini*.

LIB. CXXXXI.

PERIOCHA LIB. CXXXXI. Bellum adversus transhenanas gentes a Druso gestum refertur, in quo inter primores pugnaverunt Chumstinctus et Aevctius tribuni ex civitate Nerviorum. Dalmatas et Pannonios Nero, frater Drusi, subegit. pax cum Parthis facta est signis a rege eorum, quae sub Crasso et postea sub Antonio capta erant, redditis.

5

4. *pax...*] vgl. Mms., Res gestae divi Augusti p. 84.

LIB. CXXXXII.

PERIOCHA LIB. CXXXXII. Bellum adversus Germanorum trans Rhenum civitates gestum a Druso refertur. ipse ex fractura equo super crus eius conlapso tricesimo die, quam id acciderat, mortuus. corpus a Nerone fratre, qui nuntio valetudinis evocatus raptim adcurrerat, Romam pervectum et in tumulo C. Iuli reconditum. laudatus est a Caesare Augusto vitrico et supremis eius plures honores dati.

5

* [Drusus Nero et L. Quintius. his consulibus apud Lingonum gentem templum Caesari Drusus sacravit (a. u. c. 745; a. Chr. n. 9). *Cassiod. chron.*]

INCERTORVM A. V. C. LIBRORVM FRAGMENTA.

66) . . apud disertissimum virum Livium dicitur: 'vir ingenii magni magis quam boni'. *L. Seneca de ira* I 16, 27 F. I 20, 6 H.

67) T. Livius, eloquentiae ac fidei praeclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eum Augustus appellaret; neque id amicitiae eorum officit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum nusquam latrones et parricidas, quae nunc vocabula inponuntur, saepe ut insignis viros nominat. *Tac. ann.* III 34.

68) Equidem . . profiteor mirari T. Livium, auctorem celeberrimum, in historiarum suarum, quas repetit ab origine urbis, quodam volumine sic orsum: satis iam sibi gloriae quaesitum, et potuisse se desidere, ni animus inquires pasceretur opere. *Plinius nat. hist. praef.* 16.

69) T. Livius ac Nepos Cornelius latitudinis (freti Gaditani) tradiderunt minus septem milia passuum, ubi vero plurimum decem milia . . panditur. *Plinius nat. hist.* III 4.

70) Alpīs in longitudinem deciens centena milia pass. patere a sup̄ero mari ad inferum Caelius tradit, Timagenes xxii m pass. deductis, in latitudinem autem Cornelius Nepos c m, T. Livius tria m stadiorum, uterque diversis in locis. *Plin. nat. hist.* III 132.

71) Quisquis es] licet hostis sis. et sunt, ut habemus in Livio, imperatoris verba transfugam recipientis in fidem: 'quisquis es, noster eris'. *Serv. ad Verg. Aen.* II 148.

72) Bellantes interpretum oratione sedantur, unde secundum Livium legatis pacis caduceatores dicuntur; sicut enim per fetiales bella indicebantur, ita pax per caduceatores fiebat. *Serv. ad Verg. Aen.* III 242.

73) . . . Livius argentum grave dicit, id est massas. *Serv. ad Verg. Aen.* VI 862. *Vgl. Isid. Orig.* VIII 2, 63; XVI 18, 3; *Schol. Berol. C. ad Luc. Phars.* II 50.

74) In hoc summo (monte Aeaeo) oppidum fuit, quod et Circaeum dictum est et Circaei. nam utrumque Livius dicit. *Serv. ad Verg. Aen.* VII 10.

75) Vitanda *μακρολογία*, id est longior quam oportet sermo, ut apud Livium: 'legati non impetrata pace retro, unde venerant, domum abierunt.' *Quint. inst. or.* VIII, 3, 53. Vgl. *Charis. inst. gramm.* III S. 242 P. S. 271, 13 K. und die *Anm. Keils* daselbst.

76) . . . , ut Livius ait, 'nihil tam sanctum religione tamque custodia clausum, quo penetrare libido nequeat.' *Ionae vit. S. Columbani c. II, op. Bedae ed. Colon.* III 200 f.

77) . . . scimus concessum esse scribentibus, ut iteratione prooemii legentium reficiant interdum laborem. nam et Livius frequenter innovat principia, ut incensa a Gallis urbe et completis consulibus. *Serv. ad Verg. Georg.* III 1.

[78] 'Sibe' et 'quase' scriptum in multorum libris est, sed an hoc voluerint auctores nescio; T. Livium ita his usum esse ex Pediano comperi, qui et ipse eum sequebatur: haec nos i littera finimus. *Quintil. inst. or.* I 7, 24.]

79) Livius frequenter 'in milites' pro 'in singulos milites.' *Priscian. inst. gramm.* XVIII 231, S. 1208 P. 2, S. 323, 1 Htz.

80) 'Assertio' tam a servitute in libertatem quam a libertate in servitutum trahi significat, quod apud Livium in multis legimus locis. *Priscian. inst. gramm.* XVIII 292, S. 1208 P. 2, S. 365, 9 Htz.

81) Haec (nomina formae quartae generis neutri) antiqui etiam singulari numero sicut masculina et feminina declinabant dicentes 'huius genus' et 'huius cornus' et 'huicgenui', 'huic cornui'. unde et Lucanus . . . et Livius ubique in historia. *Auct. inc. de nom. et pronom.* 47, S. 139 Eichenf.-Endl.

FRAGMENTA DVBIA.

82) Scalper, generis masculini, sicut culter, ut T. Livius, quamvis quidam scalprum dicant (vgl. *Liv.* 27, 49, 1). *Auct. inc. de gen. nom.* S. 101 Haupt (in der *Ausg. von Ovids Halieutica* . .); S. 55, 326 Otto.

83) Vepres generis feminini, ut T. Livius: 'has vepres.' *Auct. inc. de gen. nom.* S. 102 Haupt; S. 57, 348 Otto.

FRAGMENTA AD ARTEM RHETORICAM SPECTANTIA.

84) Fuit igitur brevitās illa tutissima, quae est apud Livium in epistula ad filium scripta, legendos Demosthenen atque Cicéronem, tum ita, ut quisque esset Demostheni et Ciceroni simillimus. *Quintil. inst. or.* X 1, 39. *Vgl. ebenda* II 5, 20.

85) T. autem Livius tam iniquus Sallustio fuit, ut hanc ipsam sententiam ('res secundae mire sunt vitiis obtentur') et tamquam translata et tamquam corrupta dum transfertur obiceret Sallustio, nec hoc amore Thucydidis facit, ut illum praeferat, sed 5 laudat, quem non timet, et facilius putat posse a se Sallustium vinci, si ante a Thucydide vincatur. *Senec. rhet. contro.* VIII 24, 14 S. 249, 15 Bu.; S. 399, 3 Klg. *Vgl. exc. contro. lib.* VIII S. 433, 19 Bu.; S. 449, 16 Klg.

86) Livius de oratoribus, qui verba antiqua et sordida connectantur et orationis obscuritatem severitatem putant, aiebat Miltiaden rhetorem eleganter dixisse: ἐπὶ τὸ λεγικὸν μαίνονται. *Senec. rhet. contro.* VIII 25, 26 S. 259, 9 Bu.; S. 410, 24 Klg. *Vgl. exc. contro. lib.* VIII S. 435, 23 Bu.; S. 451, 13 Klg.

3. ἐπὶ τὸ λεγικόν] dafür ἐπὶ τῶν λέξεων Haase und Haupt; ἐπὶ τὸ δεξιόν Hertz und Mg.

87) In hoc malum a quibusdam etiam laboratur; neque id novum vitium est, cum iam apud T. Livium inveniam fuisse praeceptorem aliquem, qui discipulos obscurare, quae dicerent, iuberet, Graeco verbo utens σκότισον. unde illa scilicet egregia laudatio: 'tanto melior; ne ego quidem intellexi.' *Quint. inst. or.* VIII 2, 18.

AB ANN

1 [55]
cinae temp
marentur.
nimbi orti
Reate pepe
mos totidem
2 [56]
eriam et
suvendiali
3. Sp
crum nove
que caelest
adusserunt
mimas
necatus.
eieci.

4 [57]
Vulcani pe
nem pluit.
na veneno
5 [60]
procella te
beret, sign
temporum
Reate nat
6. P.
na Vulcani

Abweich

5. et h
o Philippo
Leuchter
- St. P. C
ad Reatin
1. L. L. 2